

Analytický podklad

Příloha Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020

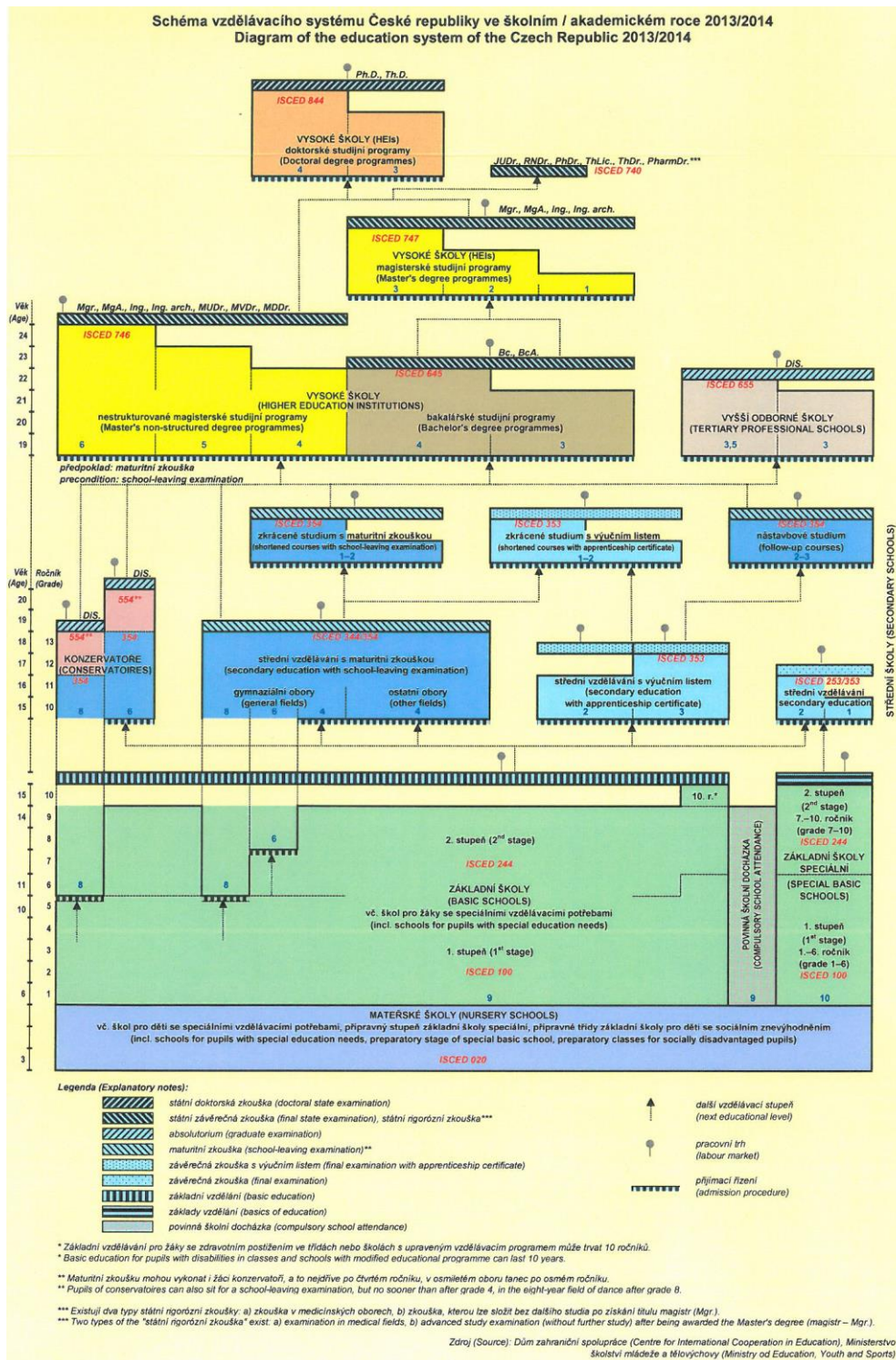
Obsah

I. Vzdělávací systém České republiky	3
Schéma vzdělávací soustavy	3
Vývoj výkonů vzdělávací soustavy.....	5
II. Strategie kap. 3.1 Snižovat nerovnosti ve vzdělávání	16
III. Strategie kap. 3.2 Podporovat kvalitní výuku a učitele jako její klíčový předpoklad.....	27
IV. Strategie kap. 3.3 Odpovědně a efektivně řídit vzdělávací systém.....	38

I. Vzdělávací systém České republiky

Schéma vzdělávací soustavy

Obrázek 1: Schéma vzdělávací soustavy v roce 2013/14

Předškolní vzdělávání se organizuje pro děti ve věku zpravidla od tří do šesti let, je nepovinné a jeho cílem je všestranný rozvoj osobnosti dítěte v předškolním věku, přispívající k jeho zdravému

citovému, rozumovému a tělesnému vývoji a k osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. Tento typ vzdělávání aktuálně poskytují mateřské školy (včetně mateřských škol pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami a mateřských škol při zdravotnickém zařízení), přípravné třídy pro děti se sociálním znevýhodněním na základních školách a přípravné stupně základních škol speciálních.

Poskytování předškolního vzdělávání je podle školského zákona veřejnou službou. Docházka dětí do mateřských škol je většinou zpoplatněna, pouze vzdělávání v posledním roce před zahájením povinné školní docházky je v mateřských školách zřizovaných státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí po dobu 12 měsíců bezplatné (§ 123 odst. 2 školského zákona, ve znění pozdějších předpisů). Pokud je však dítěti udělen odklad školní docházky, je pro něj již tento rok zpoplatněn. Děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky jsou ze zákona přednostně přijímány k předškolnímu vzdělávání (§ 34 odst. 4 školského zákona, ve znění pozdějších předpisů), aby se ještě před vstupem do základní školy vyrovnaly případné rozdíly mezi dětmi v komunikačních dovednostech a úrovni rozvoje myšlení, a zamezilo se tak případným problémům s jejich integrací v základních školách.

Sociálně znevýhodněné děti mohou před vstupem do povinné školní docházky navštěvovat přípravné třídy, které mohou zřizovat obce (či svazky obcí) nebo kraje se souhlasem krajského úřadu. Tyto přípravné třídy mohou být zřízeny při základních školách a jsou určeny pro děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky, které jsou sociálně znevýhodněné a u kterých je předpoklad, že zařazení do přípravné třídy vyrovná jejich vývojový handicap.

Pod pojmem **základní vzdělávání** rozumíme vzdělávání v základních školách (včetně škol zřízených pro žáky se zdravotním postižením v oborech Základní škola nebo Základní škola speciální a škol při zdravotnických zařízeních). Na základních školách plní žáci povinnou školní docházku. Základní škola se dělí na pětiletý první stupeň a čtyřletý druhý stupeň. V rámci výuky žáků se speciálními vzdělávacími potřebami je možné uskutečňovat desetiletý program.

Na 1. stupni základní školy lze využít i tzv. individuální vzdělávání, které se uskutečňuje bez pravidelné účasti ve vyučování ve škole (žáci chodí do školy jen na pololetní přezkoušení). Nadaní žáci mají možnost plnit povinnou školní docházku na víceletých gymnáziích, kam odcházejí po ukončení 5. ročníku (osmiletá gymnázia), případně po ukončení 7. ročníku (šestiletá gymnázia). Pohybově nadaní žáci se mohou po ukončení 5. ročníku základní školy začít vzdělávat na konzervatoři v osmiletém oboru tanec.

Vzdělávání žáků se zdravotním postižením probíhá prostřednictvím jejich individuální integrace do běžných tříd základních škol, nebo skupinové integrace do speciálních tříd v běžných základních školách. Další možností je jejich vzdělávání ve školách, které jsou zřízeny pro žáky se zdravotním postižením.

Pro část populace, která nemá ukončené základní vzdělání, nabízejí základní a střední školy kurzy pro získání základního vzdělání a základů vzdělání. V posledních letech není zájem o tyto kurzy příliš vysoký a navštěvuje je víceméně ustálený počet frekventantů.

Střední vzdělávání se v České republice uskutečňuje ve vzdělávacích programech, jejichž úspěšným ukončením žák získá střední vzdělání, střední vzdělání s výučním listem nebo střední vzdělání s maturitní zkouškou. Žáci mohou navštěvovat gymnaziální obory, obory lyceí, obory odborně zaměřené ukončené maturitní zkouškou, obory ukončené výučním listem, obory „bez maturity“ bez výučního listu a obory praktický škol. Školy mohou nabízet zkrácené studium vedoucí k získání maturitní zkoušky, toto zkrácené studium je určeno zájemcům, kteří již získali střední vzdělání s maturitní zkouškou v jiném oboru vzdělání. Pro uchazeče, kteří již získali střední vzdělání

s výučním listem nebo s maturitní zkouškou, je určeno zkrácené studium pro získání středního vzdělání s výučním listem. Žáci mohou využít jak denní formy vzdělávání, tak i forem ostatních. Na středních školách je možné studovat také nástavbové studium ukončené maturitní zkouškou. Studium je určeno pro absolventy tříletých učebních oborů.

Střední vzdělání lze také získat po předložení souboru osvědčení o získání profesní kvalifikace (dříve dílčí kvalifikace), definovaného dle zákona č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání v Národní soustavě kvalifikací. Tato osvědčení nahrazují předchozí vzdělávání a umožňují složit závěrečnou nebo maturitní zkoušku.

Segment středních škol doplňují **konzervatoře**, které rozvíjejí dovednosti a schopnosti žáka získané v základním a v základním uměleckém vzdělávání a připravují žáky pro výkon náročných uměleckých a umělecko-pedagogických činností v oborech vzdělání Hudba, Tanec, Zpěv a Dramatické umění. Od školního roku 2005/06 na základě zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), jsou konzervatoře samostatným druhem školy a ve školských statistikách se již nevykazují spolu se středoškolským vzděláváním, ale zcela samostatně.

Vzdělávání na konzervatoři nabízí získání následujících dvou základních typů vzdělání: Střední vzdělání s maturitní zkouškou (toto vzdělání lze získat nejdříve po čtyřech letech v denní formě šestiletého vzdělávacího programu nebo po osmi letech v denní formě vzdělávání v osmiletém vzdělávacím programu).

Vyšší odborné vzdělání v konzervatoři (toto vzdělání žák získá složením absolutoria po úspěšném ukončení šestiletého nebo osmiletého vzdělávacího programu), v němž absolventi získávají titul „diplomovaný specialista“, uváděný za jménem (zkráceně „DiS.“).

Absolventi středoškolských oborů ukončených maturitní zkouškou, kteří nechtějí pokračovat ve studiu na vysoké škole, se mohou vzdělávat ve vyšších odborných školách. Studium je zpravidla tříleté a je ukončeno absolutoriem, absolventi mohou používat označení diplomovaný specialista (DiS.). Vyšší odborné vzdělávání rozvíjí a prohlubuje znalosti a dovednosti studenta získané ve středním vzdělávání a poskytuje všeobecné a odborné vzdělání a praktickou přípravu pro výkon náročných činností. Jedná se o profesně zaměřené vzdělávání pro uchazeče, kteří získali střední vzdělání s maturitní zkouškou, jenž klade důraz na aplikační stránku studia.

V souladu s Boloňským procesem nabízí **vysoké školy** v České republice strukturované studium v bakalářských, navazujících magisterských a doktorských studijních programech. Kurzy, předměty či moduly uskutečňované zejména v bakalářských a navazujících magisterských studijních programech jsou dle své studijní zátěže a dle svých výsledků učení ohodnoceny kredity ECTS¹ a následně uváděny v Dodatku k diplomu. Kromě studijních programů odpovídajících struktuře stanovené Boloňským procesem existují nadále i „dlouhé“ nenavazující magisterské studijní programy (obvykle 5–6leté), u nichž nebylo rozdělení na dvoustupňové studium vhodné.

Vývoj výkonů vzdělávací soustavy

Počty žáků a studentů na jednotlivých stupních vzdělávací soustavy závisí na různých faktorech. Počty dětí v předškolním vzdělávání jsou ovlivněny zejména vývojem populační křivky a kapacitou škol předškolního vzdělávání. V tom, jaká je účast v předškolním vzdělávání, hraje roli vzdělávací politika, tedy skutečnost, do jaké míry stát předškolní vzdělávání preferuje a zda je schopen a ochoten

¹ ECTS – Evropský kreditový systém pro transfer a akumulaci.

zajistit všem dětem v odpovídajícím věku zajistit místo v některé ze škol či zařízení předškolního vzdělávání.

Počty žáků v základním vzdělávání závisí přímo na velikosti odpovídající populace vzhledem k tomu, že se jedná o povinnou školní docházku a stát je povinen zajistit odpovídající počet míst ve školách. Nicméně vzdělávací politika může ovlivnit strukturu škol (a žáků v nich), tedy to, zda se všichni žáci budou vzdělávat v jednotné škole, či zda dojde k diferenciaci už v průběhu povinné školní docházky, zda bude povinná školní docházka členěna na stupně a o jaké délce.

V oblasti středoškolského vzdělávání jsou počty žáků v daleko větší míře ovlivněny vzdělávací politikou – zejména strukturou programů a délkou vzdělávání, podstatnou roli zde ale hraje i demografie. Snahou každé vzdělávací politiky ale je, aby prakticky celá populace ukončila alespoň středoškolské vzdělání, které je základem pro uplatnění se na trhu práce.

Oblastí, ve které hraje vzdělávací politika největší roli, je oblast terciárního vzdělávání. Počet studentů závisí na velikosti odpovídající věkové populace jen částečně, daleko více záleží na prioritách vlády – tedy strategie, kolik lidí má mít terciární vzdělání a jakého charakteru (akademické, prakticky zaměřené). Roli zde hrají i požadavky trhu práce na požadované profese a úroveň znalostí a dovedností uchazečů o zaměstnání.

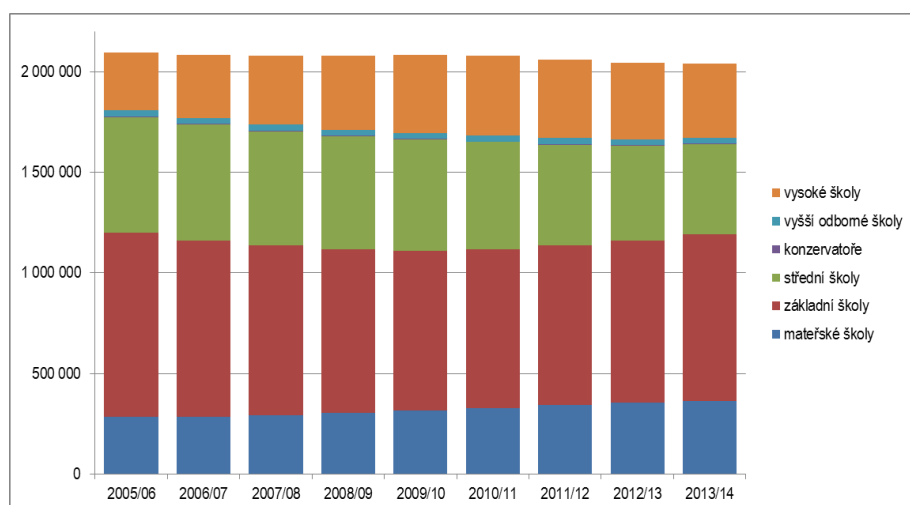
Výše popsaným modelem se řídí všechny vyspělé ekonomiky a Česká republika není výjimkou. Z toho vycházejí i počty dětí, žáků a studentů v jednotlivých segmentech českého vzdělávacího systému.

Tabulka 1: Výkony vzdělávací soustavy – počty dětí, žáků a studentů

	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14
mateřské školy	282 183	285 419	291 194	301 620	314 008	328 612	342 521	354 340	363 568
základní školy	916 575	876 513	844 863	816 015	794 459	789 486	794 642	807 950	827 654
střední školy	577 605	576 585	569 267	564 326	556 260	532 918	501 220	470 754	448 792
konzervatoře	3 495	3 534	3 606	3 535	3 435	3 560	3 557	3 655	3 690
vyšší odborné školy	28 792	27 650	28 774	28 027	28 749	29 800	29 335	28 980	28 332
vysoké školy	289 472	316 176	343 938	368 052	389 006	395 992	392 099	381 047	368 304

Zdroj: MŠMT

Obrázek 2: Výkony vzdělávací soustavy – počty dětí, žáků a studentů

Zdroj: MŠMT

V mateřských školách – školách pro předškolní vzdělávání – se vzdělává 363,6 tis. dětí, jejich počet vzrostl od roku 2005/06 o více než 80 tis., tedy o 29 %. Nárůst je způsoben zejména demografickým vývojem. Vzhledem k tomuto vývoji došlo k situaci, že zájem o předškolní vzdělávání převyšuje možnosti těchto škol a narůstá počet nevyřízených žádostí o přijetí, tedy ne všechny děti jsou ke vzdělávání přijaty. Děti v mateřských školách tvoří 18 % výkonů vzdělávací soustavy České republiky (včetně vysokých škol), zatímco v roce 2005/06 se jednalo o pouze 13 %. V přípravných třídách pro děti se sociálním znevýhodněním se vzdělává cca 2,5 tis. žáků.

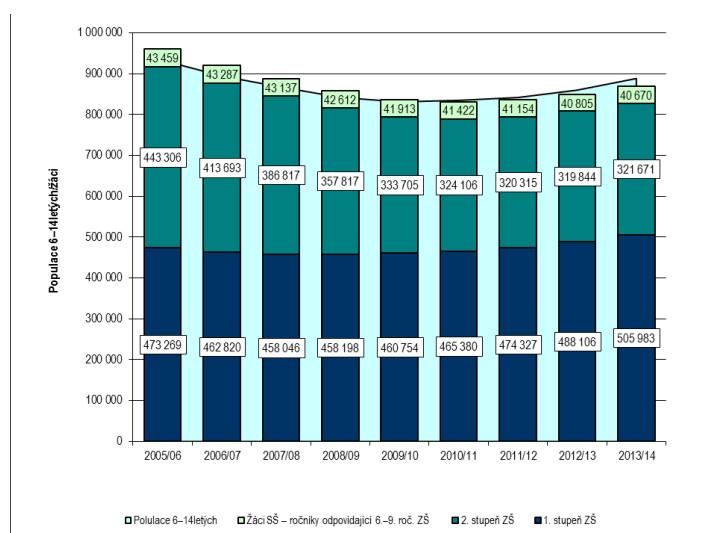
Tabulka 2: Počet škol, tříd, dětí, učitelů v mateřských školách

	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14
Počet škol	4 826	4 880	4 931	5 011	5 085
Počet tříd	13 452	13 988	14 481	14 972	15 390
Počet dětí	314 008	328 612	342 521	354 340	363 568
z toho dívky	150 613	157 799	164 387	170 705	175 049
Počet učitelů (přepočtené počty)	24 584,3	25 736,8	26 780,6	27 739,2	28 583,0
z toho ženy	24 542,2	25 670,6	26 687,7	27 627,9	28 450,7
Průměrný počet dětí na školu	65,1	67,3	69,5	70,7	71,5
Průměrný počet dětí na třídu	23,3	23,5	23,7	23,7	23,6
Průměrný počet dětí na úvazek učitele	12,8	12,8	12,8	12,8	12,7

Zdroj: MŠMT

Základní školy jsou nejvíce ovlivněny vývojem demografické křivky, nicméně svoji roli v českém vzdělávacím systému hraje i míra odchodů do víceletých gymnázií. V současné době se ve víceletých gymnáziích vzdělává cca 10 % žáků v ročnících odpovídajících druhému stupni základní školy (další necelé 1 % se vzdělává v nižších ročnících víceletých gymnázií. V základních školách (na obou stupních) se v roce 2013/14 vzdělává 827 tis. žáků, což je o 89 tis. méně než v roce 2005/06. Za toto sledované období tedy poklesl počet žáků základních škol o 10 %. Žáci základních škol tvoří 41 % výkonů vzdělávacího systému České republiky, v roce 2005/06 se jednalo o 44 %.

Obrázek 3: Počet žáků v základním vzdělání na pozadí odpovídající populace

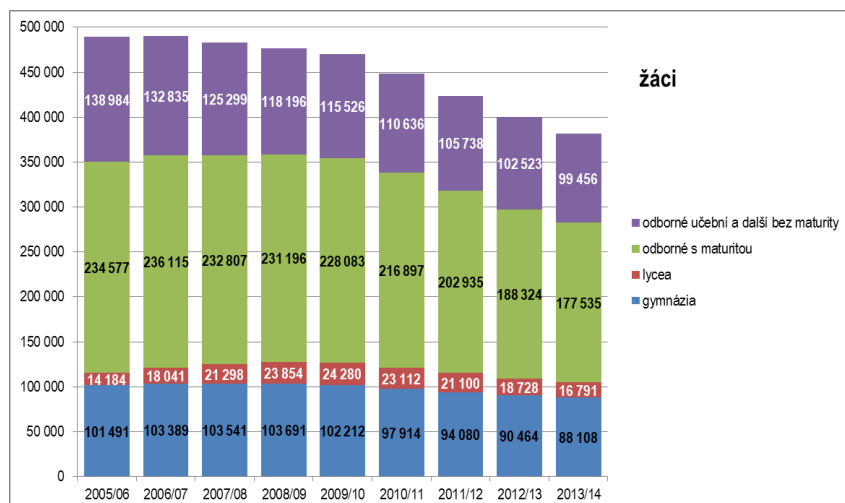

Zdroj: databáze MŠMT, ČSÚ

Střední školy zaznamenaly od roku 2005/06 poměrně výrazné změny. Vzhledem k poklesu velikosti odpovídající populace a s tím spojeným uvolněním kapacit středních škol se stále větší podíl žáků hlásil ke vzdělávání v oborech ukončených maturitou (obvykle 4 leté) na úkor oborů s výučním

listem (obvykle 3 leté). Navíc se ve větší míře začal projevovat jev dříve charakteristický zejména pro vysoké školy – přestupy z oboru na obor v průběhu vzdělávání. Tyto skutečnosti vedly k prodlužování délky vzdělávání a ke změně struktury žáků středních škol. V roce 2013/14 se ve středních školách vzdělávalo 448,8 tis. žáků (včetně nižších ročníků víceletých středních škol a včetně žáků v nástavbovém studiu a ve zkrácených formách studia). I přes prodloužení délky středoškolského vzdělávání poklesla v období 2005/06–2013/14 počet žáků středních škol o 128,8 tis. žáků, tedy o 22 %. Celkově tvoří žáci středních škol 22 % výkonů vzdělávací soustavy (oproti 28 % v roce 2005/06).

Obrázek 4: Struktura žáků středních škol (bez žáků plnících povinnou školní docházku a žáků v nástavbovém a zkráceném studiu)

Zdroj: MŠMT

Segment středních škol doplňují **konzervatoře**. Počet žáků konzervatoří je poměrně stabilní – od roku 2005/06 jejich počet vzrostl o 6 % (o necelých 200) na 3,7 tis. v roce 2013/14. Počty žáků konzervatoří tvoří pouze 0,2 % výkonů vzdělávacího systému ČR. Terciární vzdělávání v českém vzdělávacím systému tvoří zejména vyšší odborné školy a vysoké školy (částečně i poslední dva ročníky konzervatoří). Počty studentů vyšších odborných škol jsou poměrně stabilní – v období 2005/06–2013/14 se jednalo o 28–30 tis. studentů (tito studenti tvoří 1,4 % výkonů vzdělávacího systému).

Tabulka 3: Konzervatoře – počet škol, žáků, nově přijatých do 1. ročníku, absolventů a učitelů

	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14
Školy celkem	17	18	18	18	18
Žáci celkem	3 435	3 560	3 557	3 655	3 690
z toho dívky	2 099	2 176	2 171	2 247	2 285
Nově přijatí do 1. ročníku celkem	598	615	640	692	659
z toho dívky	347	341	381	422	406
Absolventi celkem	387	373	376	394	.
z toho dívky	227	244	237	262	.
Učitelé (přepočtení na plně zaměstnané)	997,9	1 030,0	1 120,7	1 126,6	1 157,9
z toho ženy	524,7	515,5	549,4	560,9	583,5

Zdroj: MŠMT

Segment terciárního vzdělávání tvoří vysoké školy, vyšší odborné školy a poslední ročníky konzervatoří. **Vyšší odborné školy** nabízejí v porovnání se školami vysokými mnohem praktičtější zaměřené vzdělání. V roce 2013/14 se ve vyšších odborných školách vzdělávalo celkem 28,3 tis.

studentů. V posledních letech se počet studentů mírně snižuje. Nicméně vzhledem k vývoji demografické křivky tento pokles není příliš významný.

Tabulka 4: Počty vyšších odborných škol, studentů, nově přijatých a absolventů

	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14
Školy celkem	184	182	180	178	174
Studenti celkem	28 749	29 800	29 335	28 980	28 332
z toho ženy	20 702	21 461	20 950	20 642	20 305
Nově přijatí do 1. ročníku celkem	11 870	12 838	11 780	11 966	11 805
z toho ženy	8 416	8 897	8 100	14 399	8 408
Absolventi celkem	6 352	6 410	6 607	6 437	.
z toho ženy	4 506	4 862	6 243	4 847	.
Učitelé (přepočtení na plně zaměstnané)	1 806,2	1 841,0	1 890,7	1 876,0	1 782,5
z toho ženy	1 115,4	1 156,6	1 148,3	1 181,2	1 138,6

Zdroj: MŠMT

Velký rozmach ve sledovaném období zaznamenaly **vysoké školy**, kde počet studentů narostl o 27 % (79 tis.) na 368 tis., nárůst však probíhal do roku 2010/11 (395 tis. studentů), v následujícím období docházelo k poklesu počtu studentů. Hlavní příčinou je pokles počtu absolventů maturitních oborů středních škol a v neposlední řadě jde také o postupné nasycení poptávky z řad uchazečů, kteří na vysoké školy vstupují až po určité době strávené na trhu práce, případně v určitém odstupu od složení maturitní zkoušky (tzv. „odložená poptávka“). Vysokoškolští studenti tvoří 18 % výkonů vzdělávací soustavy, na rozdíl do roku 2005/06, kdy šlo o 14 %.

Tabulka 5: Počty vysokých škol, studentů, poprvé zapsaných a absolventů

Vysoké školy veřejné a soukromé	2009	2010	2011	2012	2013
Počet škol	70	69	70	69	69
Počet studentů	389 006	395 992	392 099	381 047	368 304
z toho ženy	216 381	221 530	219 646	214 262	206 829
z toho ve studijních programech:					
bakalářských	243 378	248 043	243 999	235 483	224 957
magisterských	46 075	40 747	37 487	34 497	33 218
magisterských navazujících	79 249	86 206	89 630	90 314	89 040
doktorských	25 486	25 910	25 650	24 803	24 755
Počet poprvé zapsaných	83 104	81 768	76 297	72 522	68 299
z toho ženy	47 244	46 025	42 764	41 002	38 598
z toho ve studijních programech:					
bakalářských	81 455	79 281	73 535	69 544	65 213
magisterských	6 861	6 843	6 835	6 158	61 413
magisterských navazujících	38 557	38 631	39 022	37 843	36 652
doktorských	5 726	5 673	5 025	4 931	4 930
Počet absolventů	81 738	88 062	92 972	93 930	91 539
z toho ženy	47 997	52 852	56 743	57 293	55 943
z toho ve studijních programech:					
bakalářských	45 298	49 218	51 906	52 386	50 876
magisterských	11 712	9 671	8 113	7 166	5 740
magisterských navazujících	22 467	27 076	30 654	31 855	32 769
doktorských	2 375	2 220	2 436	2 657	2 390

Počet studentů k 31. 12. příslušného roku, počet poprvé zapsaných a absolventů za kalendářní rok. V celkovém počtu poprvé zapsaných jsou zahrnuti jen poprvé zapsaní do bakalářských a dlouhých magisterských studijních programů.

Zdroj: MŠMT – databáze SIMS podle stavu k 20. 1. 2014

Personální zajištění výuky

V regionálním školství působí celkem 229,8 tis. pracovníků, z toho největší část připadá na učitele – 131,7 tis. Učitelé pobírají v současné době měsíčně v průměru 26 816 Kč, což je v porovnání s platy v neziskové sféře 106 % průměrného platu.

Počty učitelů od roku 2005 poklesly o 4,9 tis., tedy o 4 %. Průměrné platy se za posledních osm let měnily zejména v návaznosti na změnu platových tabulek, za toto období vzrostly o 26 %

(5 500 Kč), nicméně po zohlednění inflace není tento nárůst tak výrazný (nárůst o 459 Kč od roku 2005, tj. o 3 %)

Tabulka 6: Počty pracovníků regionálního školství a jejich platy

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
počty zaměstnanců regionálního školství celkem	241 290,2	238 113,3	236 085,0	234 899,5	233 315,3	232 614,7	233 147,8	231 528,7	229 787,5
z toho učitelé	136 572,8	137 676,7	133 792,5	132 876,3	131 875,7	131 449,1	131 868,0	132 046,2	131 718,7
nominální mzdy zaměstnanců regionálního školství	17 713 Kč	18 787 Kč	19 842 Kč	20 519 Kč	21 891 Kč	21 458 Kč	22 059 Kč	22 600 Kč	22 736 Kč
z toho učitelé	21 306 Kč	22 598 Kč	23 858 Kč	24 661 Kč	26 006 Kč	25 151 Kč	26 012 Kč	26 654 Kč	26 816 Kč
reálné mzdy zaměstnanců regionálního školství (v cenách roku 2005)	17 713 Kč	18 329 Kč	18 825 Kč	18 304 Kč	19 321 Kč	18 675 Kč	18 838 Kč	18 678 Kč	18 530 Kč
z toho učitelé	21 306 Kč	22 047 Kč	22 636 Kč	21 999 Kč	22 953 Kč	21 889 Kč	22 213 Kč	22 028 Kč	21 855 Kč
platy učitelů vzhledem k průměrnému platu v nepodnikatelské sféře	107%	108%	107%	106%	106%	104%	106%	107%	106%

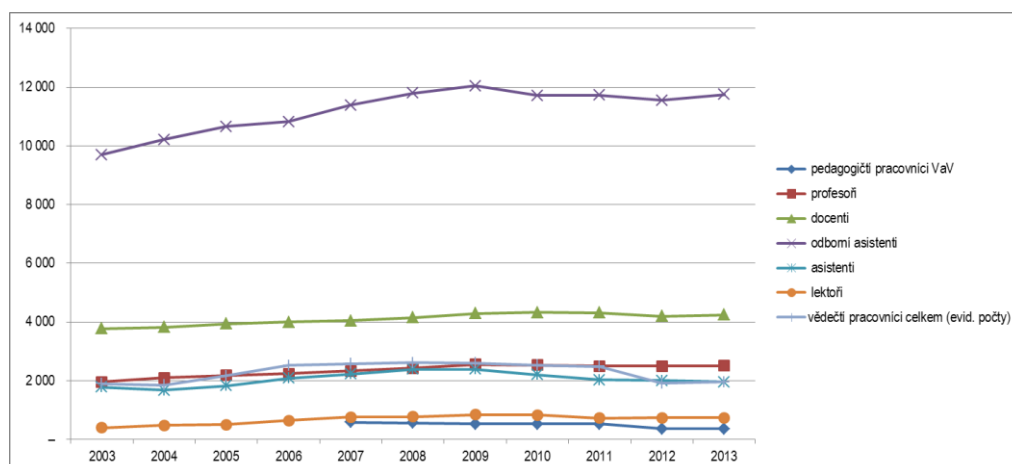
Zdroj: MŠMT, ČSÚ

Velké problémy nastávají ve věkovém složení učitelů (čeští učitelé patří v porovnání se zahraničím k jedněm z nejstarších). V posledních letech došlo k nejvýraznějším posunům ve věkové kategorii 46-55 let (nárůst o 6 procentních bodů), došlo i k nárůstu podílu 56 letých a starších učitelů (o 3 procentní body) a alarmující je skutečnost, že se (s výjimkou základních škol) snížil podíl učitelů do 35 let (o 4 procentní body).

Jedním z problémů českého vzdělávacího systému je stále poměrně vysoký podíl učitelů nespĺňujících kvalifikační požadavky pro výkon učitelské profese. Podle posledního šetření se jedná o cca 12 % učitelů – 11 % učitelek mateřské školy, učitelů prvního stupně základní školy a střední školy a 10 % učitelů druhého stupně základních škol.

Na veřejných vysokých školách učí celkem 21 545 pedagogických pracovníků (placených ze státního rozpočtu). K nárůstu jejich celkového počtu docházelo až do roku 2009, v dalším období od roku 2009 jejich počet postupně klesal, nemusí se však jednat o pokles počtu pracovníků, ale spíše o změnu systému jejich financování na úkor projektů ESF (zde ale nemáme přesné statistické údaje k dispozici). Na veřejných vysokých školách působí 2,5 tis. profesorů, 4,2 tis. docentů, 11,8 tis. odborných asistentů, 2,0 tis. asistentů a 0,7 tis. lektorů (jedná se pouze o pracovníky placené ze státního rozpočtu).

Obrázek 5: Akademičtí pracovníci vysokých škol

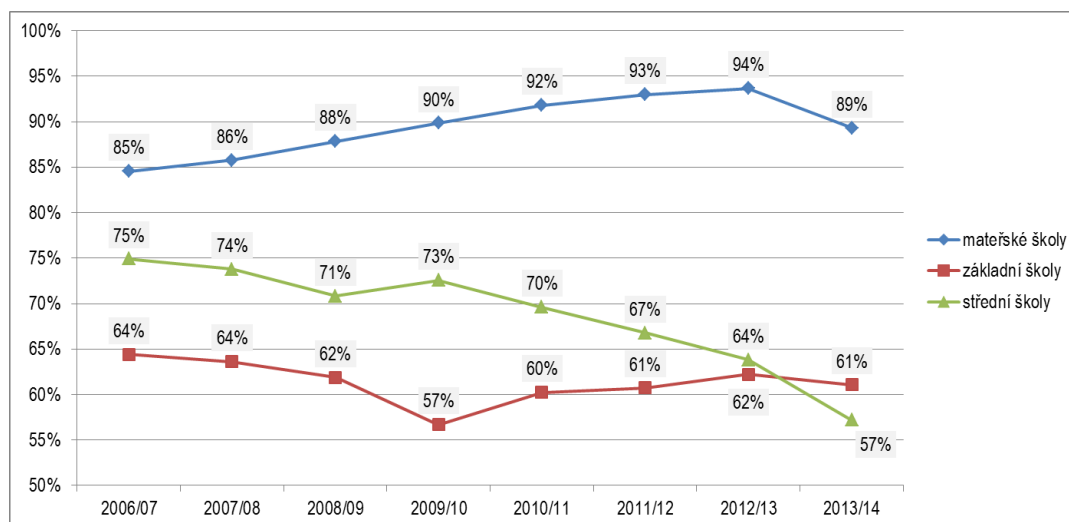

Zdroj: MŠMT

Naplněnost kapacit škol

Vzhledem k vývoji počtu dětí, žáků a studentů v českých školách se mění i síť škol regionálního školství. Tyto školy jsou zřizovány zejména obcemi a kraji a mají v regionu určitou spádovost. I když by se dalo předpokládat, že regiony budou reagovat na vývoj výkonů regulací počtu škol, ne vždy k tomu dochází. Problémy se projevují zejména u mateřských škol, kde se kapacit nedostává, a u škol středních, kde naopak kapacita převyšuje výkony. O tom, jak je zajištěna vzdělávací obslužnost, svým způsobem vypovídá naplněnost kapacit škol a průměrná velikost školy, tedy průměrný počet žáků na školu.

Obrázek 6: Naplněnost kapacit škol

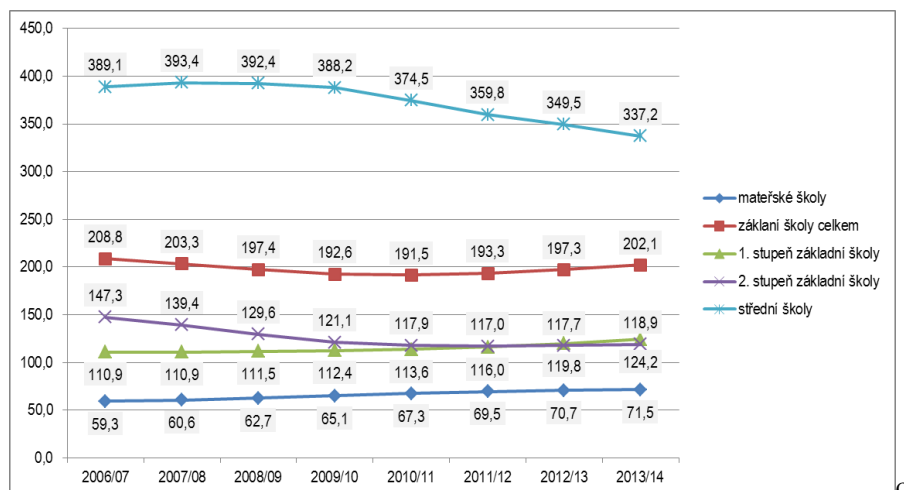
Zdroj: MŠMT

S ohledem na vývoj populační křivky a pouze mírnému navyšování kapacit mateřských škol došlo k prakticky úplnému naplnění jejich kapacit. Situace se liší regionálně – v některých regionech jsou kapacity dokonce naprosto nedostačující. V roce 2012/13 došlo k naplnění kapacit mateřských škol na 94 %. V roce 2013/14 se situace díky navýšení kapacit mateřských škol o 29 tis. míst zlepšila a mateřské školy jsou vytíženy z 89 %. Toto číslo však vypovídá o situaci v republice jako průměru, v některých regionech je situace i nadále kritická a mateřské školy musí některé zájemce odmítat, což se týká zejména dětí čtyřletých a mladších, protože každé dítě má nárok na vzdělávání v mateřské škole rok před vstupem do povinné školní docházky. Ve sledovaném období navíc roste průměrný počet žáků navštěvujících mateřskou školu, a to z 59,3 dětí v roce 2006/07 na 71,5 dětí v roce 2013/14.

Naplněnost kapacit základních škol klesala do roku 2009/10 a do současnosti se pohybuje na úrovni 60 % – 62 % (v roce 2013/14 se jedná o 61 %). Mohlo by se zdát, že školy disponují poměrně velkými volnými kapacitami, nicméně se situace liší na prvním a druhém stupni. V posledních dvou letech je situace problematická zejména na 1. stupni, kdy některé základní školy, zejména spádové školy pro satelitní městečka, začínají mít problém s možností uspokojit poptávku všech rodičů přivádějících děti k zápisu. O tom svědčí i nárůst průměrné velikosti 1. stupně základní školy z 111 žáků v roce 2006/07 na 124 žáků v roce 2013/14. Velikost 2. stupně základní školy se po poklesu do roku 2011/12 (117 žáků) začíná mírně zvyšovat a vzhledem k vývoji populační křivky se dá předpokládat větší nárůst i v následujících letech (zejména v případě, že nedojde k masivnějšímu zřizování nových základních škol).

K největšímu poklesu naplněnosti kapacit dochází v případě středních škol, a to ze 75 % v roce 2006/07 na 57 % v roce 2013/14. Střední školy doslova bojují o žáky. Vzhledem k tomu, že nedošlo k masivnějšímu rušení středních škol, snížila se i jejich průměrná velikost, a to z 393 žáků v roce 2007/08 na 227 žáků v roce 2013/14.

Obrázek 7: Průměrný počet žáků na školu

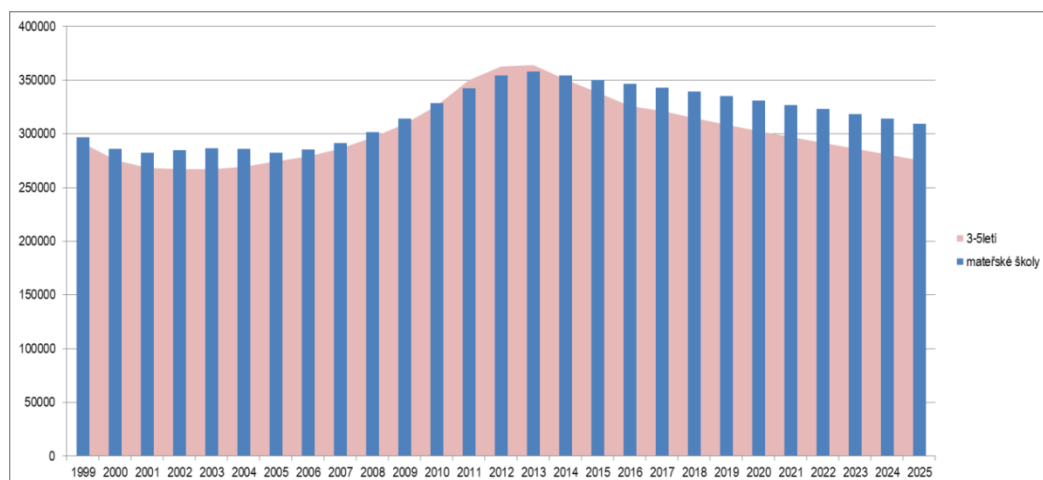
Zdroj: MŠMT

Projekce výkonů vzdělávací soustavy

K plánování vzdělávací politiky je nutné znát předpokládaný vývoj výkonů vzdělávacího systému do budoucna. Je nutné vycházet z modelu uvedeného v úvodu kapitoly analyzující výkony vzdělávací soustavy. Vezmeme-li tedy v úvahu demografický vývoj a stávající vývoj struktury jednotlivých vzdělávacích stupňů, je možné prognózovat další vývoj počtu žáků. V současné době je zpracována projekce výkonů vzdělávací soustavy do roku 2025, a to za segment předškolního, základního, středního a vyššího odborného vzdělávání. Segment vysokého školství je z pohledu vývoje výkonů značně nestabilní a značně jej ovlivňují jakékoli legislativní zásahy. Vzhledem k připravovanému vysokoškolskému zákonu není možné spolehlivě postihnout vliv připravovaných změn, spolehlivou projekci bude možné zpracovat až po analýze dopadů legislativních změn.

Pokud nedojde k výrazné změně kapacit mateřských škol, dá se v oblasti předškolního vzdělávání s ohledem na vývoj demografie (v současné době už jsme na vrcholu demografické křivky) předpokládat postupný pokles počtu dětí navštěvujících mateřské školy. Zároveň dojde k uvolnění kapacit škol pro vzdělávání dětí čtyřletých a mladších. Předpokládáme, že v roce 2025 bude mateřské školy navštěvovat cca 309 tis. dětí – velikost populace dětí ve věku 3–5 let bude 275 tis.

Obrázek 8: Projekce počtu dětí v mateřských školách

Zdroj: MŠMT, ČSÚ

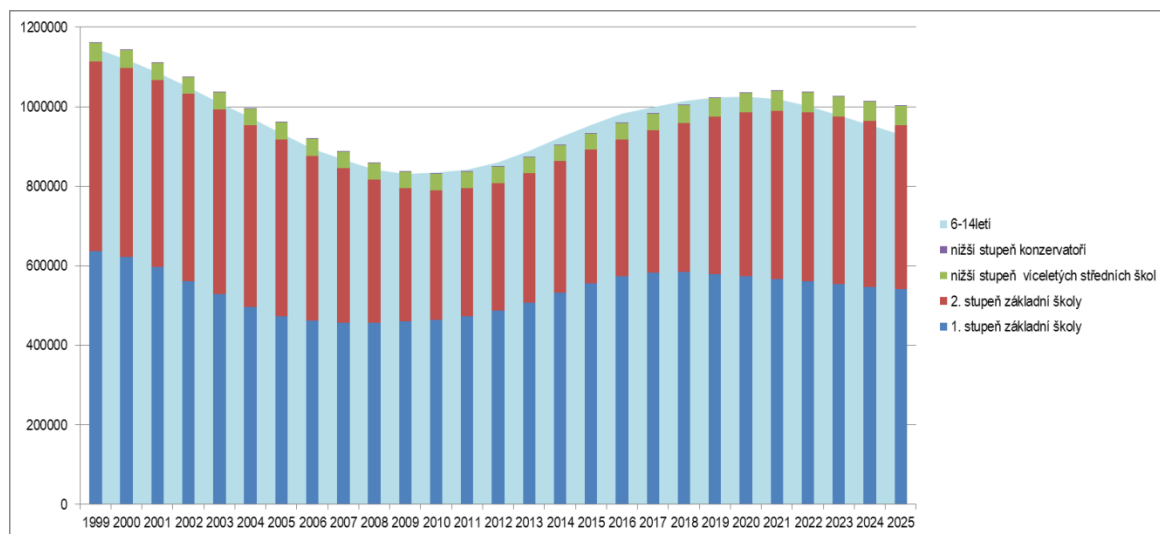
Vývoj počtu žáků prvního stupně základních škol je přímo závislý na počtu dětí ve věku šesti let. Pokud předpokládáme stejný podíl odkladů povinné školní docházky (cca 20 %), bude počet žáků prvního stupně základní školy narůstat až do roku 2018 (na 585 tis.), pak dojde k postupnému poklesu počtu žáků až na 541 tis. v roce 2025.

Počet žáků druhého stupně základní školy je ovlivněn jak demografickým vývojem, tak podílem odchodů žáků na víceleté střední školy. Pokud předpokládáme stejný podíl odchodů do víceletých středních škol, porostou počty žáků druhého stupně základních škol až do roku 2022 (na 425 tis.) a následně dojde k poklesu až na 412 tis. v roce 2025.

Za předpokladu zachování podílu odchodů žáků do víceletých gymnázií, bude se počet žáků nižšího stupně víceletých gymnázií zvyšovat až do roku 2022 (na 50,1 tis. a následně dojde k poklesu na 48,6 tis. v roce 2025.

Počty žáků nižšího stupně konzervatoří by se měly v celém následném období pohybovat na úrovni cca 300 žáků.

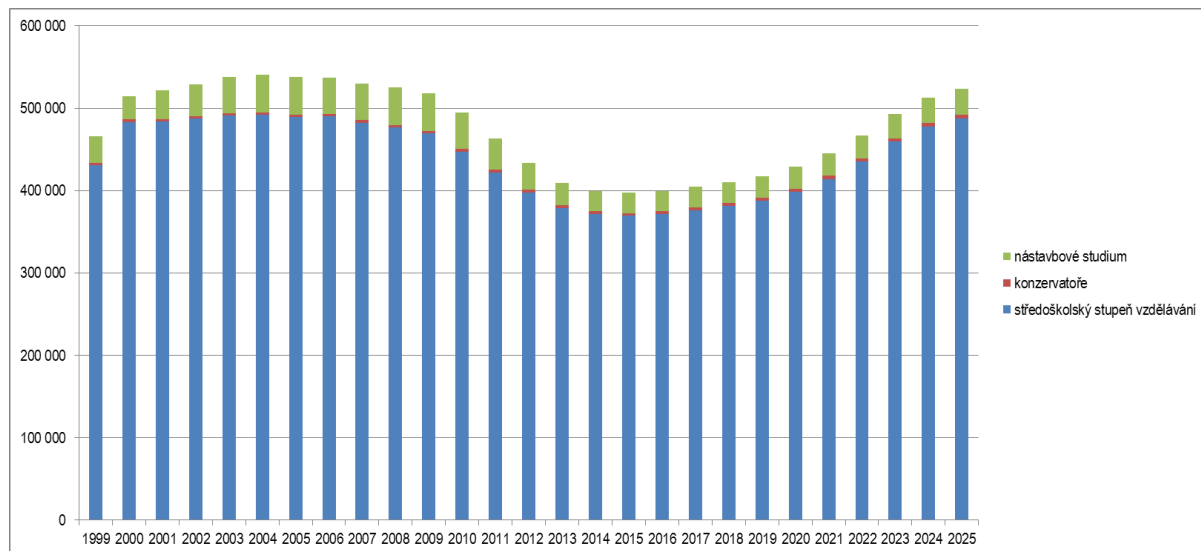
Obrázek 9: Projekce počtu žáků základního vzdělávání

Zdroj: MŠMT, ČSÚ

Při projekci počtu žáků ve středoškolském vzdělávání vycházíme zejména z předpokládaného vývoje počtu žáků základních škol a stávající průměrné délky středoškolského vzdělávání. Za těchto předpokladů by měl celkový počet žáků klesat až do roku 2015/16 (na 335 tis.) a následně by měly počty žáků mírně narůstat, až v roce 2025 dosáhnou 487 tis., což je zhruba úroveň roku 2006/07.

Obrázek 10: Projekce žáků ve středoškolském vzdělávání

Zdroj: MŠMT

Výkony českého školství v mezinárodním kontextu

Hodnotíme-li objem výkonů českého školství v mezinárodním kontextu, vycházíme zejména z údajů a analýz publikovaných OECD, EUROSTAT a EURYDICE.

V oblasti předškolního vzdělávání se Česká republika v rámci zemí EU řadí mezi země s vyšším než průměrným podílem dětí ve věku 0–5 let v populaci (6,7 % oproti průměru zemí 6,3 %). Zároveň však máme podprůměrnou účast čtyřletých dětí v předškolním vzdělávání (88 % oproti průměru 93 %) – toto je způsobeno zejména kapacitami mateřských škol a přednostním umístěním předškolních dětí. Na důležitost předškolního vzdělávání upozorňují i výsledky šetření PISA, z kterých vyplývá, že žáci v minulosti se účastníci předškolního vzdělávání vykazují lepší výsledky ve vzdělávání (o 35 bodů, v ČR o 34 bodů).

Míra účasti 5–14 letých obyvatel (odpovídající primárnímu a nižšímu sekundárnímu vzdělávání ve většině zemí) je vzhledem k tomu, že se v naprosté většině zemí jedná o povinnou školní docházku, v rámci zemí OECD i EU21 prakticky absolutní (99 %, resp. 98 %). Nejinak je tomu i v ČR (98% účast). Zároveň patříme mezi země s jedním z nejnižších podílů předčasných odchodů ze vzdělávání – podíl obyvatel ve věku 15–24 let, kteří nemají vyšší sekundární vzdělání a nejsou ve vzdělávacím systému (jedná se o ty, kteří jsou nejvíce ohroženi neúspěchem na pracovním trhu).

Matematickou a čtenářskou gramotnost 15 letých žáků měří šetření OECD PISA. I přes výsledky odpovídající průměru zemí OECD je pro ČR alarmující (proti roku 2006) klesající podíl dětí s nejlepšími výsledky. Podíl dětí s výsledky nejhorsími jak v případě matematické, tak v případě čtenářské gramotnosti poklesl, což je zjištění velmi pozitivní.

V období od roku 2003 do roku 2012 však vzrostl v ČR vliv socioekonomického zázemí na výsledky žáků v matematice o 13 bodů, což by mohlo vypovídat o určitém nárůstu nerovností v oblasti

vzdělávacích příležitostech. Již předchozí analýzy PISA prokázaly, že velký podíl rozdílů v průměrných výsledcích žáků je způsoben rozdíly mezi samotnými školami, což svědčí o selektivitě vzdělávacího systému. V ČR jsou rozdíly uvnitř škol podprůměrné, zatímco rozdíly mezi školami jsou nadprůměrné. ČR se řadí k zemím, kde mají žáci s podobným zázemím tendence shromažďovat se ve stejných školách a kde vzdělávací systém funguje spíše selektivně.

15–19letí obyvatelé (populace odpovídající středoškolskému vzdělávání) se v ČR účastní vzdělávání z 90 % a ČR se tak řadí mezi nadprůměrné země jak v rámci zemí OECD (průměr 84 %), tak v rámci zemí EU21 (země, které jsou členy EU i OECD – průměr 87 %).

V oblasti středoškolského vzdělávání je v zahraničí daleko více rozšířené všeobecné vzdělávání na úkor odborného. Odbornost studenti získávají většinou až návazně v postsekundárním, nebo dokonce terciárním vzdělávání (kde jsou také více rozšířené programy typu profesní bakalář). V průměru se odborné vzdělávání na středoškolském stupni podílí v zemích OECD a EU21 celkem 46 %, resp. 53 %, zatímco v České republice se v odborném středoškolském proudu vzdělává 73 % středoškoláků. Nutné je však zdůraznit, že velká část zahraničních odborně zaměřených programů neumožňuje absolventům vstupovat na vysoké školy, což v ČR v případě odborně zaměřených maturitních programů neplatí.

Segment terciárního vzdělávání zaznamenal v ČR v posledních dvaceti letech největší nárůst počtu studentů. V porovnání se zahraničím jsme se v roce 1995 řadili mezi země s jednou z nejnižších měr graduace v terciárním vzdělávání (studium na vysokých školách ukončovalo pouze 13 % odpovídající populace oproti průměru OECD 18 % a EU21 20 %). Navíc v roce 2000 vstupovalo u nás do vysokoškolského vzdělávání pouze 25 %, zatímco v zemích OECD 48 % a v zemích EU21 46 %. Vzhledem k rozmachu terciárního vzdělávání ČR nyní dosahuje 60% míru vstupu, což je hodnota odpovídající průměru OECD i EU21 a vysoké školy také absolvuje daleko více obyvatel (41 % v roce 2011, což je opět hodnota odpovídající průměru EU21 a mírně vyšší než průměr zemí OECD).

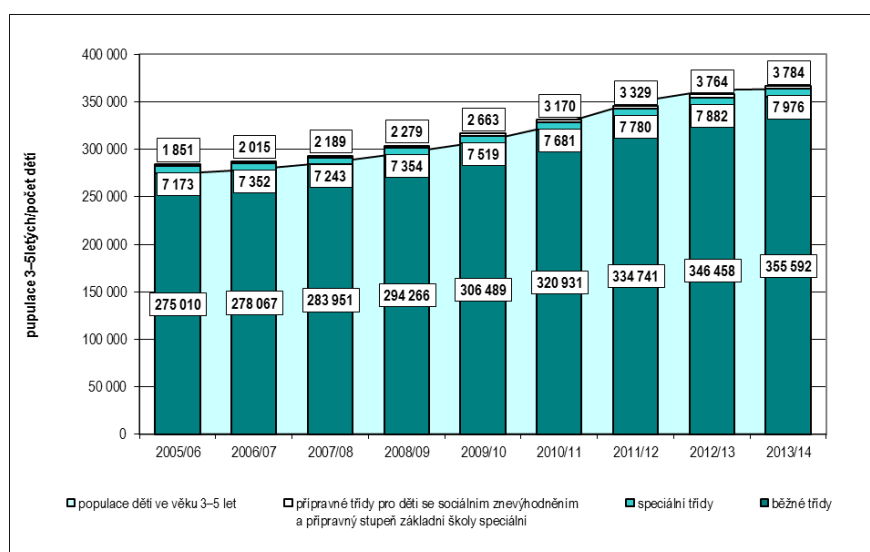
Mezinárodní šetření PIAAC prokázalo úzký pozitivní vztah mezi mírou dosaženého vzdělání a dovednostmi. Míra tohoto vztahu je ovšem mezi zeměmi velmi odlišná. Lidé v ČR, kteří nemají ukončené středoškolské vzdělání, dosahují průměrného skóre ve čtenářské gramotnosti 256, lidé s ukončeným středoškolským vzděláním (ať už s maturitou nebo výučním listem) 271 a lidé s terciárním vzděláním 302. Výzkum dále prokázal souvislost mezi kompetencemi, postavením na trhu práce, vykonávanou profesí a mzdou. Souvislost mezi kompetencemi a uvedenými faktory se v jednotlivých zemích značně liší. Česká republika se vyznačuje relativně nízkými rozdíly v kompetencích pracujících, nezaměstnaných a ekonomicky neaktivních občanů. Patří také k zemím s relativně slabou vazbou mezi úrovní kompetencí a mzdou a mezi úrovní kompetencí a vykonávanou profesí. Výzkum PIAAC dále ukazuje, že výsledky absolventů středního odborného studia bez maturity ve čtenářské gramotnosti jsou horší než průměr zemí OECD. Absolventi nematuritního studia v České republice mají zároveň relativně vyšší zastoupení v populaci, a to i v nejmladších kohortách. Výzkum PIAAC dále přináší přesvědčivé doklady o tom, že dovednosti se zvyšují s rostoucím vzděláním.

II. Strategie kap. 3.1 Snižovat nerovnosti ve vzdělávání

Předškolní vzdělávání

Předškolní vzdělávání se realizuje zejména v mateřských školách (367 tis. dětí), ale děti před nástupem do povinné školní docházky navštěvují i přípravné třídy pro děti se sociálním znevýhodněním (jedná se o pouze cca 300 dětí se sociálním znevýhodněním) a pro děti těžce mentálně postižené jsou určeny přípravné stupně základní školy speciální, kde se vzdělává 3,5 tis. dětí. Vzhledem k populaci dětí ve věku 3–5 let se všech těchto forem předškolního vzdělávání účastní 101 %. Je to dáno zejména tím, že do těchto škol chodí i děti s odkladem povinné školní docházky (šestileté a starší), případně děti mladší tří let.

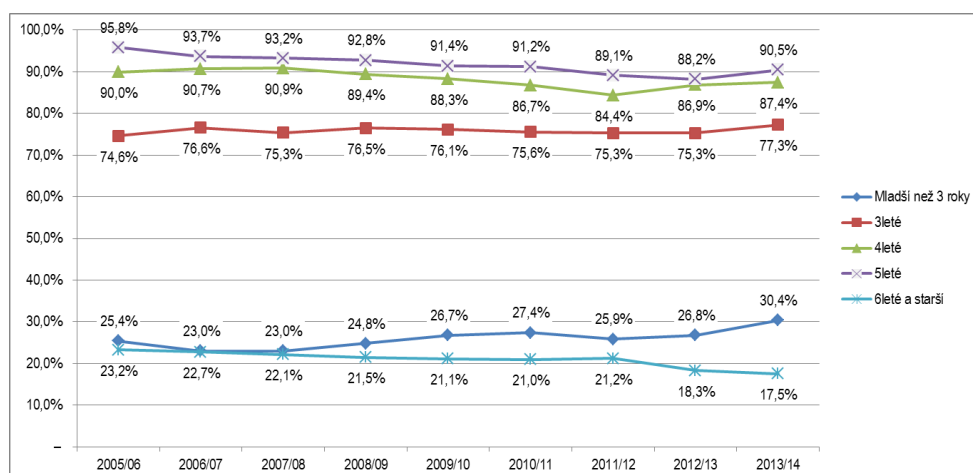
Obrázek 11: Počty dětí v předškolním vzdělávání, podíl na odpovídající populaci

Zdroj: MŠMT, ČSÚ

Do mateřských škol dochází 77 % tříletých dětí, 87 % čtyřletých, 91 % pětiletých dětí. Kromě této věkové skupiny, pro kterou jsou mateřské školy primárně určeny, je navštěvuje i 17 % dětí šestiletých (s odkladem povinné školní docházky) a 30 % dětí tříletých (příp. mladších). Oproti roku 2005/06 došlo k poklesu účasti zejména dětí čtyřletých (o 3 procentní body), pětiletých (o 5 procentních bodů) a díky snížení podílu odkladů povinné školní docházky i dětí šestiletých (v roce 2005/06 navštěvovalo mateřské školy 23 % šestiletých dětí).

Obrázek 12: Podíl dětí jednotlivých populačních ročníků účastnících se vzdělávání v mateřské škole

Zdroj: MŠMT, ČSÚ

Jak již bylo zmíněno výše, v posledních letech jsou kapacity mateřských škol nedostačující. Od roku 2006/07, kdy byly mateřské školy naplněny z 85 %, došlo k naplnění kapacit až na 94 % v roce 2012/13. V posledním školním roce se situace mírně zlepšila a mateřské školy jsou plné z 89 %. V některých regionech však kritická situace přetrvává i nadále.

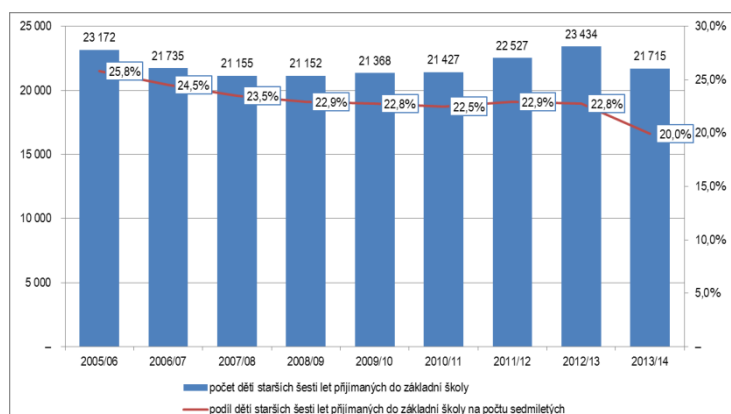
Diferenciace v základním vzdělávání

Do základního vzdělávání vstupují standardně děti ve věku šesti let. Některé děti ale mají odloženou povinnou školní docházku na základě posudku lékaře a psychologa. Podíl dětí s odloženou povinnou školní docházkou je v České republice poměrně vysoký – jedná se o 20 %. V minulých letech byl tento podíl ještě vyšší – 23–26 %. Jsme tím atypickou zemí – ve většině zemí OECD a EU odklad povinné školní docházky není možný a děti v určitém věku nastupují do školy.

Jak již bylo uvedeno výše, kapacity základních škol jdou naplněny z 61 %, nicméně v některých regionech a spádových oblastech začíná být problém s umístěním dítěte do základní školy vzhledem k naplněným kapacitám.

Většina těchto dětí navštěvuje mateřskou školu (cca 17 % šestiletých), ale stále ještě existuje skupina dětí ve věku šesti let, které nenavštěvují ani základní, ani mateřskou školu.

Obrázek 13: Děti s odloženou povinnou školní docházkou

Zdroj: MŠMT, ČSÚ

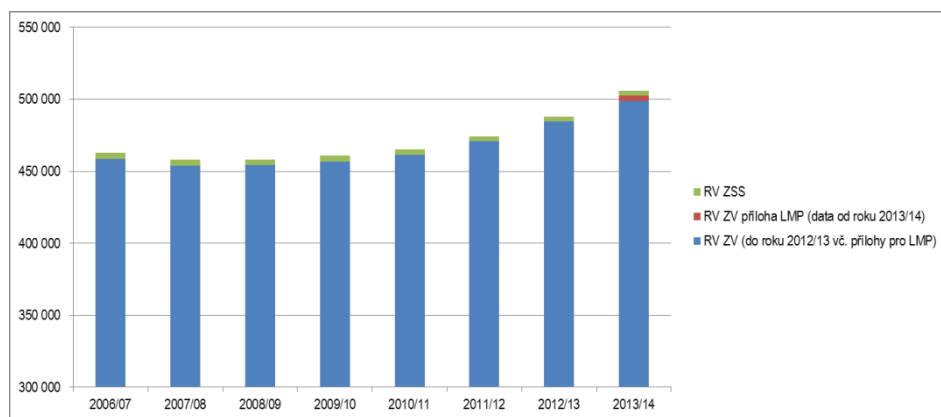
V České republice dochází k diferenciaci vzdělávání již na úrovni základní školy. Na prvním stupni se 98,6 % žáků vzdělává v oboru základní škola, 0,8 % žáků podle přílohy rámcového programu základního vzdělávání pro žáky s LMP a vzdělávání 0,6 % žáků probíhá podle rámcového programu základní školy speciální.

Obrázek 14: Struktura žáků v základním vzdělávání podle oboru a typu školy

	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14
RV ZV (do roku 2012/13 vč. přílohy pro LMP)	99,1%	99,1%	99,1%	99,1%	99,2%	99,3%	99,3%	98,6%
RV ZV příloha LMP	x	x	x	x	x	x	x	0,8%
RV ZSS	0,9%	0,9%	0,9%	0,9%	0,8%	0,7%	0,7%	0,6%
	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14
ZŠ - RV ZV	90,1%	89,4%	88,7%	88,1%	87,9%	87,7%	87,8%	86,4%
RV ZV příloha LMP (data od roku 2013/14)	x	x	x	x	x	x	x	1,6%
ZŠ - RV ZSS	0,5%	0,6%	0,7%	0,7%	0,8%	0,9%	0,9%	0,7%
víceletá gymnázia	9,4%	10,0%	10,6%	11,1%	11,3%	11,3%	11,2%	11,2%
osmileté konzervatoře	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%

Zdroj: MŠMT

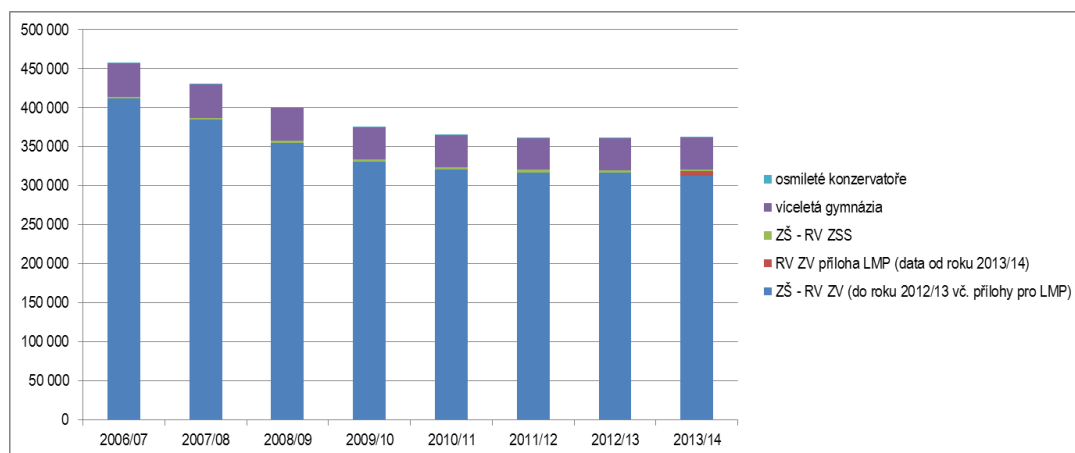
Obrázek 15: Žáci na prvním stupni základní školy

Zdroj: MŠMT

V ročnicích odpovídajících druhému stupni základní školy se v základní škole vzdělává 89 % (z toho 1,6 % podle RVP ZV – přílohy pro LMP a 0,7 % podle RVP základní škola speciální). Na víceletých gymnáziích je 11 % žáků a mizivé procento žáků je v osmiletých oborech konzervatoří (0,1 %). Tato situace trvá od roku 2008, v období 1999/2000 – 2007/08 se na víceletých gymnáziích vzdělávalo 8–9 % žáků v ročnicích odpovídajících druhému stupni základní školy.

Obrázek 16: Žáci v ročnících odpovídajících druhému stupni základní školy

Zdroj: MŠMT

V základních školách se vzdělávají žáci zdravotně postižení a zdravotně znevýhodnění ve speciálních třídách (ať už začleněných v běžných základních školách, nebo ve školách určených pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami), nebo jsou individuálně integrováni v běžných třídách. Postupně se přechází stále více od skupinové k individuální integraci. O tom svědčí i skutečnost, že od roku 2005/06 vzrostl podíl žáků se speciálními vzdělávacími potřebami individuálně integrovaných (z celkového počtu žáků základních škol) z 5 % na 5,2 %. Žáci ve speciálních třídách tvoří 3,7 % všech žáků základních škol (v roce 2005/06 se jednalo o 4,8 %). Další kategorií žáků se speciálními vzdělávacími potřebami tvoří žáci se sociálním znevýhodněním a žáci nadaní – o těchto kategoriích žáků však nejsou k dispozici statistické informace.

Obrázek 17: Zdravotně postižení a znevýhodnění žáci v základních školách

	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14
Zdravotně postižení a znevýhodnění žáci celkem	89 527	82 080	76 294	72 854	71 801	70 723	71 791	72 110	73 629
v tom									
ve speciálních třídách ¹⁾	43 971	42 098	40 209	38 504	37 040	34 497	32 631	31 222	30 277
individuálně integrováni žáci v běžných třídách ZŠ	45 556	39 982	36 085	34 350	34 761	36 226	39 160	40 888	43 352
Podíly na celkovém počtu žáků základních škol									
Zdravotně postižení a znevýhodnění žáci celkem	9,8%	9,4%	9,0%	8,9%	9,0%	9,0%	9,0%	9,0%	9,0%
Žáci ve speciálních třídách ZŠ	4,8%	4,8%	4,8%	4,7%	4,7%	4,4%	4,1%	3,9%	3,7%
Individuálně integrováni žáci v běžných třídách ZŠ	5,0%	4,6%	4,3%	4,2%	4,4%	4,6%	4,9%	5,1%	5,2%

Zdroj: MŠMT

Zájmové vzdělávání je nedílnou součástí aktivit zastřešovaných MŠMT. V rámci škol a zařízení, které jsou v gesci rezortu, stojí za zmínku základní umělecké školy, střediska volného času dětí a mládeže, pomaturitní jazykové kurzy na školách s právem státní jazykové zkoušky a školní družiny a kluby.

V základních uměleckých školách se vzdělává celkem 242,8 tis. žáků (v roce 2005/06 se jednalo o 216,2 tis.). Pomaturitní jazykové kurzy navštěvuje 3,3 tis. žáků, proti roku 2005/06 se jedná o pokles o téměř tři tisíce frekventantů, tento pokles je zapříčiněn zejména větší otevřeností vysokých škol a větší šancí na přijetí k vysokoškolskému studiu – část žáků pomaturitních kurzů tuto variantu volila z toho důvodu, že nebyli přijati ke studiu na vysoké škole.

Zájmového vzdělávání ve střediscích volného času se účastní 236,6 tis. žáků. Roste i obliba školních družin a školních klubů. Školní družiny navštěvuje 56 % žáků prvního stupně základní školy, což je oproti roku 2006/07 nárůst o 8 procentních bodů). Obdobně roste i návštěvnost školních klubů, do kterých se ročně zapíše 12 % žáků v základních a středních škol z ročníků odpovídajících druhému stupni základní školy (nárůst o 4 procentní body oproti roku 2006/07).

Společné prvky v oborech středního vzdělávání

Žáci na středních školách se vzdělávají v oborech středního vzdělání ukončených maturitní zkouškou, ať už v oborech všeobecného vzdělávacího proudu (obory gymnázií a lyceí), nebo v oborech odborně zaměřených (obory skupiny M a L0 – bývalé maturitní obory středních odborných škol a středních odborných učilišť). Vzhledem k poklesu demografické křivky a k naddimenzované kapacitě středních škol se do roku 2009/10 zvyšoval podíl žáků v odborně zaměřených oborech středního vzdělání s maturitní zkouškou (48,5 %) a lyceí (5,2 %) na úkor oborů s výučním listem (24,6 %). V roce 2010/11 se, zřejmě i vzhledem k zavedení povinné společné části maturitní zkoušky, začal mírně snižovat, i když velice pomalu, podíl žáků v odborně zaměřených oborech středních škol ukončených maturitní zkouškou, a mírně narůstat podíl žáků v oborech s výučním listem.

Podíl žáků gymnázií (bez nižšího stupně gymnázií) se v celém období od roku 2005/06 do roku 2013/14 stále mírně zvyšuje (z 20,7 % na 23,1 % v roce 2013/14). Podíly žáků v oborech lyceí narůstaly do roku 2010/11 (z 2,9 % na 5,2 %), v posledních letech tyto obory mírně ztrácejí na popularitě.

Obrázek 18: Podíly žáků ve středním vzdělávání

	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14
gymnázia	20,7%	21,1%	21,4%	21,7%	21,7%	21,8%	22,2%	22,6%	23,1%
lycea	2,9%	3,7%	4,4%	5,0%	5,2%	5,2%	5,0%	4,7%	4,4%
odborné s maturitou	47,9%	48,1%	48,2%	48,5%	48,5%	48,4%	47,9%	47,1%	46,5%
odborné učební a další bez maturity	28,4%	27,1%	25,9%	24,8%	24,6%	24,7%	24,9%	25,6%	26,0%
celkem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Zdroj: MŠMT

Celkově se počty žáků ve středoškolském vzdělávání snížily ze 489,2 tis. v roce 2005/06 na 381,9 tis. v roce 2013/14 (tj. o 22 %). Největší procentuální pokles zaznamenaly obory ukončené výučním listem (o 28 %) a odborně zaměřené obory ukončené maturitní zkouškou (o 24 %). K poklesu došlo i u počtu žáků gymnázií (o 23 %), naopak k mírnému nárůstu došlo u počtu žáků lyceí (o 18 %), tyto obory však byly na začátku sledovaného období poměrně nové a teprve začaly naplňovat své kapacity.

Podíly žáků, nově přijímaných do jednotlivých směrů středoškolského vzdělávání, v sobě odrážejí poptávku po středoškolském vzdělávání, i když je částečně ovlivněna nabídkou středních škol, zejména v regionálním pohledu. Z celkového počtu žáků vstupujících na střeň školy (resp. do středoškolského stupně vzdělávání) jich 15 % vstupuje do gymnázií, 3 % do oborů lyceí, do odborně zaměřených oborů ukončených maturitní zkouškou 61 % nově přijatých a do oborů bez maturity 22 %.

Od roku 2005/06 došlo ke změně struktury nově přijímaných ve všech typech a směrech středoškolského vzdělávání, i když ne v takové míře, jako počtu žáků. Podíl nově přijímaných do oborů gymnázií vzrostl o 1,6 procentního bodu a k mírnému nárůstu došlo i oborů „bez maturity“ – o 0,2 procentního bodu. Naopak podíl nově přijímaných do oborů lyceí se snížil o 0,5 p.b. a podíl nově přijímaných do odborně zaměřených oborů ukončených maturitní zkouškou o 1,4 p.b.

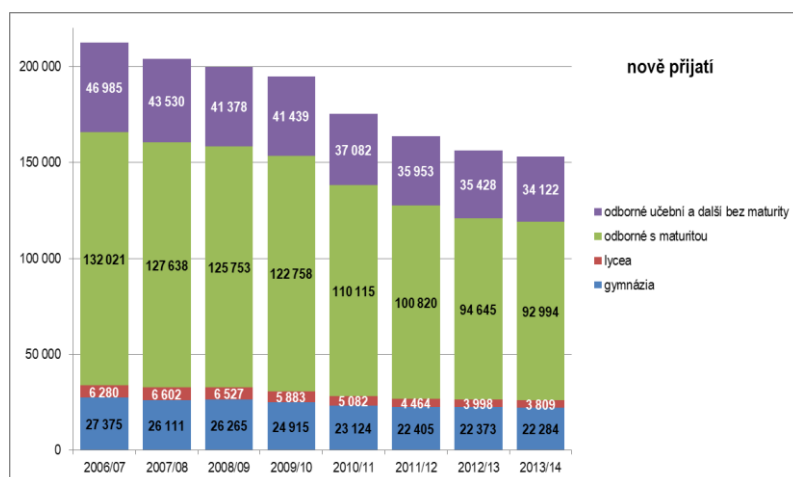
Obrázek 19: Podíly žáků nově přijatých do středoškolského vzdělávání

	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14
gymnázia	12,9%	12,8%	13,1%	12,8%	13,2%	13,7%	14,3%	14,5%
lycea	3,0%	3,2%	3,3%	3,0%	2,9%	2,7%	2,6%	2,5%
odborné s maturitou	62,1%	62,6%	62,9%	63,0%	62,8%	61,6%	60,5%	60,7%
odborné učební a další bez maturity	22,1%	21,4%	20,7%	21,3%	21,1%	22,0%	22,6%	22,3%
celkem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Zdroj: MŠMT

Počty nově přijímaných do středoškolského vzdělávání se snížily z 212,7 tis. v roce 2005/06 na 153,2 tis. v roce 2013/14 (tj. o 28 %). Největší procentuální pokles zaznamenaly obory lyceí (o 39 % na 3,9 tis.), odborně zaměřené obory ukončené maturitní zkouškou (o 29 % na 93 tis.) a obory bez maturity (o 27 % na 34,1 tis.). Jedinou skupinou oborů, kde došlo k menšímu než 20% poklesu, jsou obory gymnázií, do nichž bylo v roce 2013/14 přijato 22,3 tis. žáků.

Obrázek 20: Počty žáků nově přijatých do středního vzdělávání

Zdroj: MŠMT

Přístup k terciárnímu vzdělávání

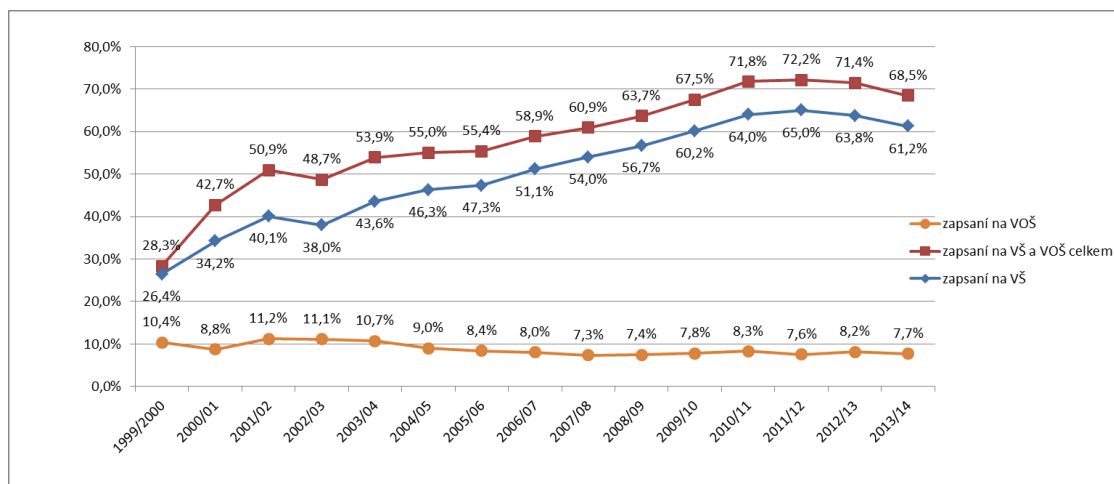
Jak již je uvedeno v předchozích kapitolách, terciární segment vzdělávání zaznamenal v porevolučním období největší nárůst počtu studentů. Do tohoto vzdělávacího segmentu vstupovali ve větší míře jak noví absolventi středních škol, tak uchazeči z řad tzv. odložené poptávky. Odložená poptávka se týkala jak těch, kteří neměli v minulosti možnost studovat, tak těch, kteří si potřebovali doplnit vzdělání v důsledku změny kvalifikačních požadavků pro výkon některých povolání nebo si v minulosti zvolili nevhodný obor studia.

Kapacity vysokých škol značně převyšují počet maturantů. Na vysoké školy je každoročně přijímán počet uchazečů, který převyšuje celkový počet maturantů, v roce 2013/14 se jednalo o 23 % (nejvyšší převis nastal u oborů středních v roce 2011/12, a to 31 %). V praxi to znamená, že pokud by se na vysoké školy hlásili pouze absolventi maturitních oborů středních škol a všichni byli přijati, byl by zde stále prostor pro přijetí dalších cca 16 tis. uchazečů z řad odložené poptávky. V roce 2013 bylo na vysoké školy v rámci přijímacích řízení přijato 88,1 tis. uchazečů (jedná se o ty, kteří se následně i ke studiu zapsali).

Kromě vysokých škol do segmentu terciárního vzdělávání započítáváme i vyšší odborné školy (a i poslední dva ročníky konzervatoří – jejich žáci však tvoří naprosto zanedbatelné procento, proto se

jimi zde nezabýváme). Ke studiu v terciárním vzdělávání se bezprostředně po maturitě zapsalo v roce 2011/12 (kdy byl tento podíl nejvyšší) 72 % absolventů oborů středních škol ukončených maturitní zkouškou (včetně oborů nástavbového studia) V posledních dvou letech se tento podíl snížil na 71 % v roce 2012/13 a 68,5 % v roce 2013/14. Vysoké školy se na podílu nově přijatých podílely 65 % v roce 2011/12 a 61 % v roce 2013/14.

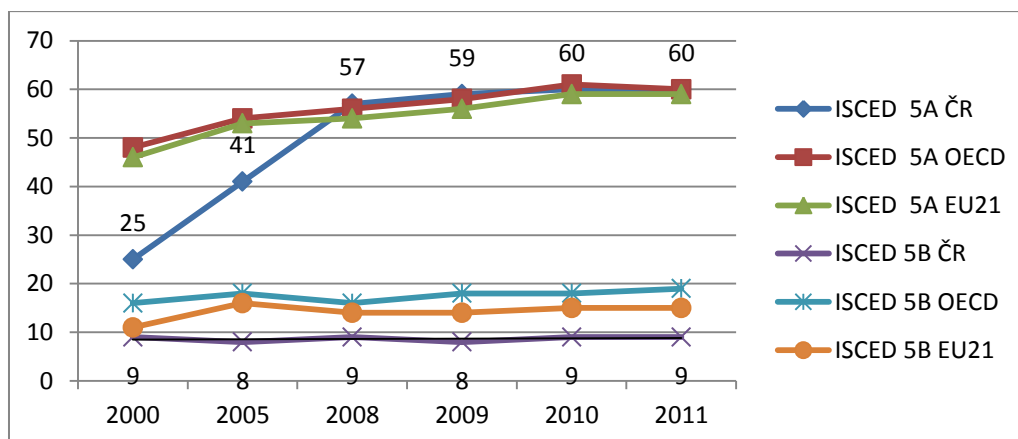
Obrázek 21: Podíly nově přijatých absolventů středních škol do programů terciárního vzdělávání

Zdroj: MŠMT

Z pohledu mezinárodního srovnání patříme mezi země, kde v posledních dvou dekáдах došlo k jednomu z nejvyšších nárůstů počtu nově přijímaných to terciárního vzdělání i k nárůstu počtu studentů. V mezinárodních statistikách se pro měření vstupů do terciárního vzdělávání používá indikátor čistá míra vstupu do terciárního vzdělávání (pro poprvé zapsané), míra účasti (pro studenty) a míra graduace (pro absolventy).

Obrázek 22: Čistá míra vstupu do terciárního vzdělávání (v %)

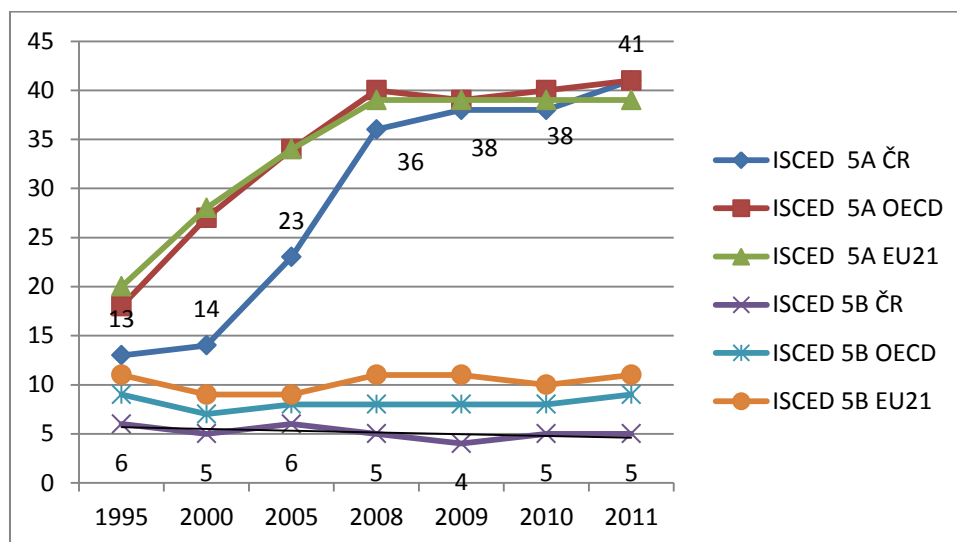

Zdroj: OECD

Čistá míra vstupu do terciárního vzdělávání typu 5A (odpovídající našim vysokým školám) vzrůstala prudce do roku 2008, kdy vstupovalo do vysokoškolského vzdělávání 57 % odpovídající populace. Prudký vzestup oproti předchozím letům (2000, 2005) byl dán jak zvýšeným zájmem o terciární vzdělávání uchazečů přicházejících přímo ze střední školy, tak z řad odložené poptávky. V letech 2009–2011 se čistá míra vstupu ustálila na úrovni 59–60 % a dá se předpokládat, že na této

hladině se stabilizuje i v následujících letech. Oproti podprůměrným hodnotám čisté míry vstupu oproti zahraničí se od roku 2008 dostáváme na průměr zemí OECD i EU21.

Obrázek 23: Míra graduace v terciárním vzdělávání (v %)

Zdroj: OECD

I přes vysokou míru vstupu do terciárního vzdělávání ne všichni, kteří ke studiu nastoupí, je i ukončí. O tom, jaký podíl populačního ročníku ukončí terciární vzdělávání, vypovídá ukazatel čistá míra graduace, používaný pro mezinárodní srovnání. V roce 1995 byla čistá míra graduace v programech vysokých škol v České republice 13 %, zatímco v zemích OECD v průměru 20 % a v zemích EU21 získalo terciární vzdělání typu A v průměru 18 % mladých lidí. Po prudkém rozmachu vysokého školství vzrostla v České republice čistá míra graduace do roku 2008 na 38 %, čímž jsme se dostali těsně pod průměr zemí OECD a EU 21 (shodně 39 %). Krok se zahraničím držíme i v dalších letech – v roce 2011 dosáhla čistá míra graduace v ČR celkem 41 %, shodně s průměrem zemí OECD a EU21.

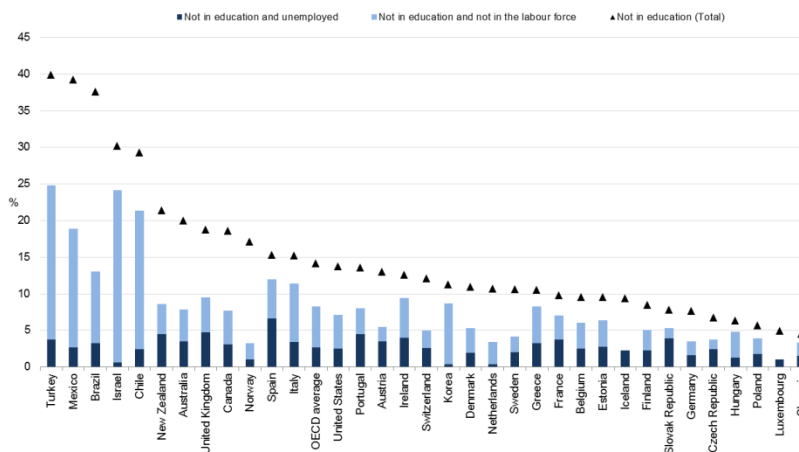
Přechod absolventů na trh práce

Nejvíce ohrožení na trhu práce jsou mladí lidé s nejnižším vzděláním. O tom svědčí i zjištění OECD, zhoršující se podmínky na pracovním trhu měly v zemích OECD dopad zejména na mladou generaci ve věku 15–19 a 25–29 let. Zatímco 15–19 letí, častěji než v minulosti, zůstávají ve vzdělávání, 25–29 letí zůstávají ve vzdělávání o něco častěji, ale míra jejich zaměstnanosti se mírně snížila. Pozitivní je, že během nástupu ekonomické krize poklesl v zemích OECD podíl mladých lidí, kteří již nestudují a pracují, ze 41 % v roce 2008 na 37 % v roce 2011 (v rámci zemí EU21 poklesl podíl těchto lidí ze 41 % na 36 %, v České republice ze 43 % na 39 %). Zároveň ale existuje poměrně velká skupina mladých lidí, kteří ani nestudují, ani nepracují (NEET) – v zemích OECD šlo v roce 2011 o celkem 16 % mladých lidí ve věku 15–29 let. V zemích EU21 je tento podíl o něco nižší (15 %), v České republice se jedná o 13 %.

Spolu s vyšším vzděláním roste i šance na uplatnění se na trhu práce – v průměru zemí OECD bylo v roce 2011 nezaměstnaných 14 % lidí ve věku 25–29 let, kteří nemají dokončené ani vyšší sekundární vzdělání. V případě 25–29letých s vyšším sekundárním vzděláním se jedná o 8% nezaměstnanost a terciárně vzdělaných lidí tohoto věku bylo 6 %. Země EU21 se chovají obdobně (17 %, resp. 10 % a 7 %). V České republice je nesrovnatelně vyšší nezaměstnanost lidí bez vzdělání (24

%, nicméně je nutné si uvědomit, že Česká republika celkově vykazuje nejméně obyvatel bez vzdělání mezi zeměmi OECD), na druhé straně nezaměstnanost mladých lidí s vyšším sekundárním a terciárním vzděláním je výrazně nižší (5 %, resp. 4 %).

Obrázek 24: Podíl 15–19letých, kteří nejsou ve vzdělávání a nezaměstnaných, nebo jsou nezaměstnaní

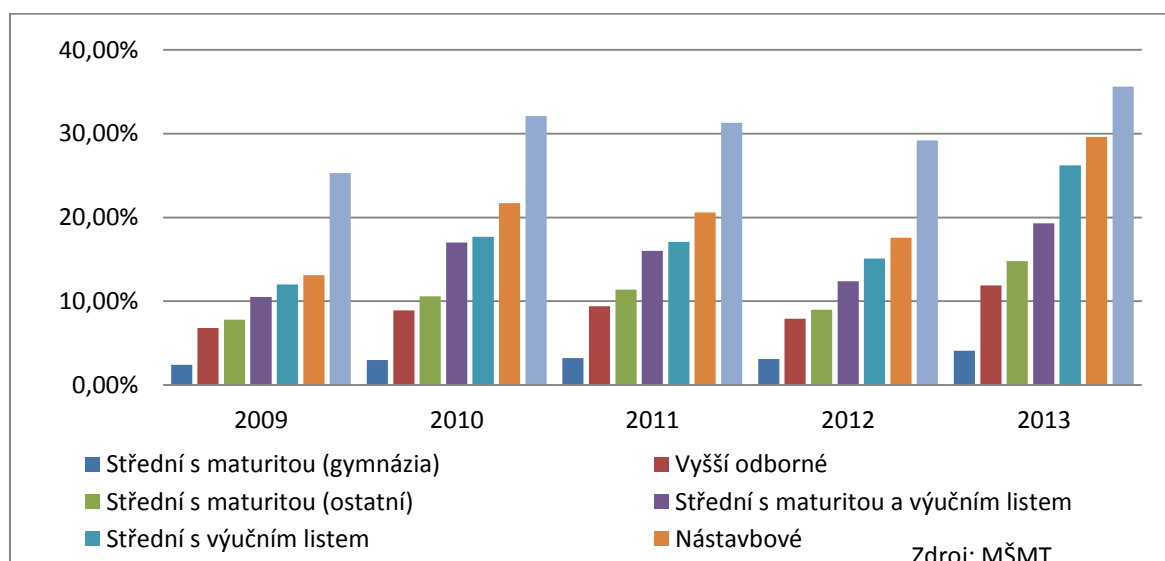

Země jsou seřazeny sestupně podle podílu nezaměstnaných mladých lidí ve věku 15–19 let.

Zdroj: OECD, Tabulka CC5.2d, poznámky viz Annex 3 (www.oecd.org/edu/eag.htm)

O pozitivním dopadu dosaženého vzdělání na uplatnění se na trhu práce svědčí i vývoj nezaměstnanosti absolventů. Je zřejmé, že nejvyšší míry nezaměstnanosti v rámci oborů středního vzdělání dosahují ti, kteří mají pouze střední vzdělání (bez maturity a bez výučního listu), dále absolventi nástavbového studia následovaní absolventy učebních oborů. Naopak nejnižší míru nezaměstnanosti vykazují absolventi gymnázií, a to i díky tomu, že většina z nich pokračuje ve studiu na vysoké škole.

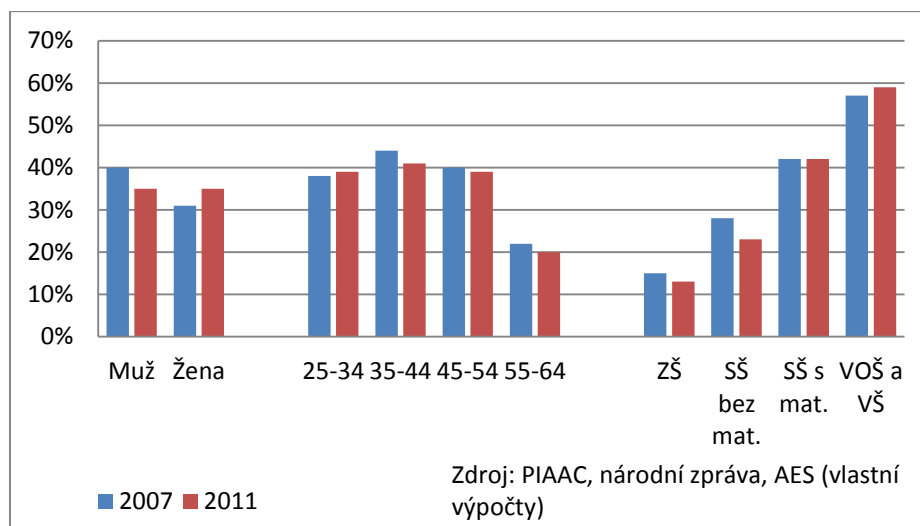
Obrázek 25: Nezaměstnanost absolventů

Další vzdělávání

Dalšího vzdělávání se v České republice účastnilo 38 % mladých lidí ve věku 25–24 let, což odpovídá průměrné účasti v dalším vzdělávání jak v zemích OECD, tak v zemích EU21. Menší zájem o další vzdělávání ale projevují starší lidé. Ve věku 55–64 se dalšího vzdělávání účastní v ČR pouze 22 % obyvatel. Zájem o další vzdělávání u starší generace je však i ve světě obecně nižší, obdobné procento starších lidí se účastní dalšího vzdělávání jak v průměru zemí OECD, tak v zemích EU21.

Obrázek 26: Účast na neformálním vzdělávání

V uplynulých letech bylo uskutečněno několik kroků, jež ve svém důsledku podpořily rozvoj oblasti dalšího vzdělávání (viz vývoj účasti na neformálním vzdělávání). Jednalo se především o přijetí zákona č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání, na jehož základě byl následně budován systém uznávání výsledků předchozího učení založený na Národní soustavě kvalifikací. Některé školy rovněž zahájily svou transformaci na centra celoživotního učení a kromě počátečního vzdělávání se začaly více orientovat na poskytování dalšího vzdělávání.² V následujícím období bude důraz primárně kladen na podporu zvýšení kvality nabídky dalšího vzdělávání, systematickou stimulaci poptávky po dalším vzdělávání spjatou s vyšší mírou informovanosti veřejnosti o možnostech a přínosech, které další vzdělávání nabízí, a na rozvoj oblasti kariérového poradenství v celoživotní perspektivě. Většina akreditací pro vzdělávací programy směřující k rekvalifikacím bez vazby na NSK byla v letech 2010–2012 udělena pro pracovní činnosti uvedené v následujícím grafu.

² Viz výroční zprávy ČŠI.

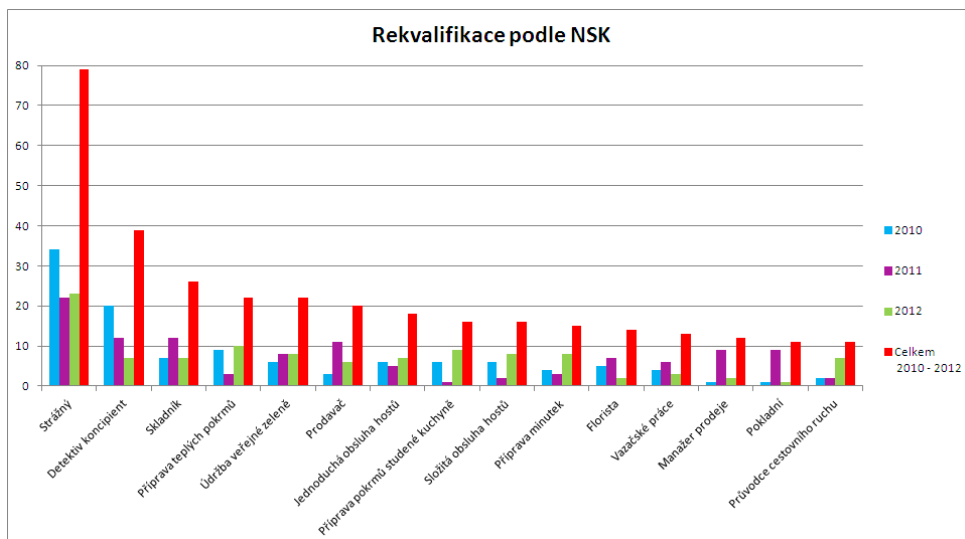
Obrázek 27: Rekvalifikace bez vazby na NSK

Zdroj: MŠMT

Nejvíce akreditací pro vzdělávací programy připravující k závěrečným zkouškám z profesních kvalifikací podle zákona č. 179/2006 Sb., bylo v posledních letech uděleno pro profesní kvalifikace uvedené v následujícím grafu.

Obrázek 28: Rekvalifikace podle NSK

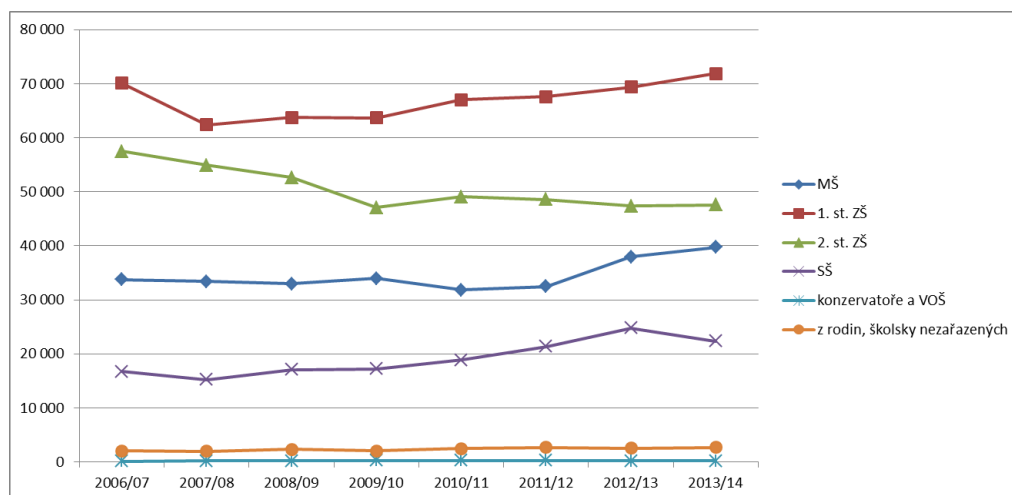
Zdroj: MŠMT

Poradenské služby

Poradenské služby v ČR pro žáky mateřských, základních a středních škol, konzervatoří a vyšších odborných škol poskytují zejména pedagogicko-psychologické poradny, psychologové na školách a speciálně pedagogická centra. Největším objemem klientů disponují pedagogicko-psychologické poradny. Celkově poradny poskytly v roce 2013/14 pomoc 184 tis. klientů, nejvíce z nich bylo z řad žáků základní školy (z prvního stupně základní školy 39 % a z druhého stupně

základní školy 26 %). Téměř čtvrtinu klientů tvořily děti z mateřských škol. Od roku 2005/06 vzrostl počet klientů o 4 tisíce, tedy o 2 %.

Obrázek 29: Počty klientů pedagogicko-psychologických poraden

Zdroj: MŠMT

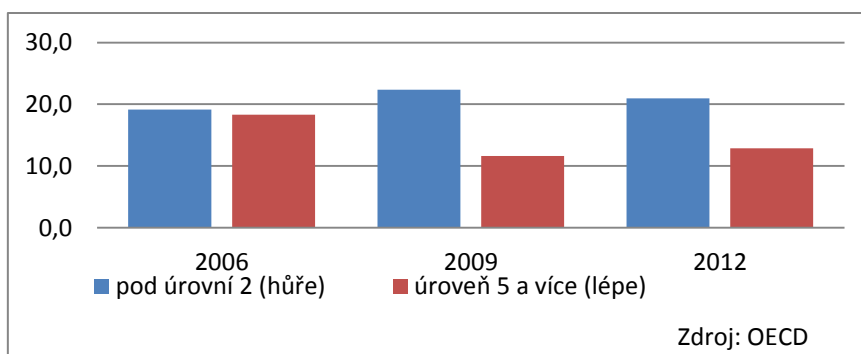
III. Strategie kap. 3.2 Podporovat kvalitní výuku a učitele jako její klíčový předpoklad

Nejnovější poznatky z mezinárodních i domácích šetření nepodporují představy o dramatickém zhoršování vzdělávacích výsledků mladých lidí v České republice, ukazují však, že v oblasti znalostí, dovedností a způsobilostí žáci a studenti přesto zaostávají za svými vrstevníky ze zemí s nejméně úspěšnými vzdělávacími systémy. Mezinárodní šetření ukazují, že výsledky vzdělávání českých žáků jsou obecně průměrné, nekonzistentní a v dlouhodobé perspektivě spíše stagnují.

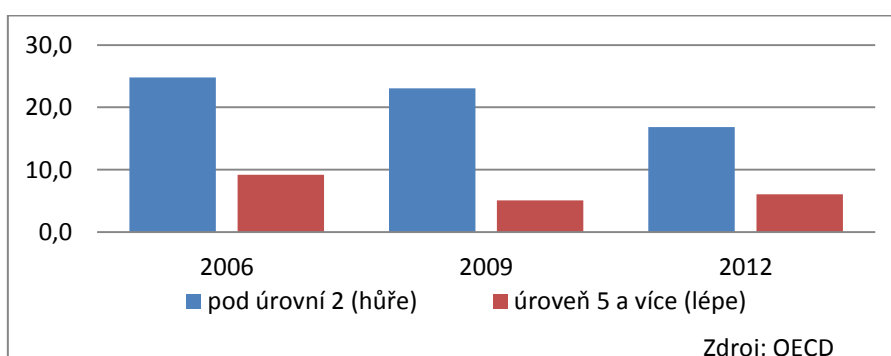
Šetření PISA

Zhoršení českých žáků od roku 2003 do roku 2012 v testech PISA je doprovázeno statisticky významným nárůstem zastoupení žáků pod druhou úrovní způsobilosti o 4,4 %. Za devět let v České republice vzrostlo množství patnáctiletých žáků, kteří pravděpodobně budou mít v důsledku nezvládnutých matematických dovedností problémy při uplatnění v dalším životě. Pod druhou úrovní způsobilosti se v roce 2012 nacházelo 19 % chlapců a 23 % dívek (v roce 2003 to bylo 15 % chlapců a 18 % dívek). Od roku 2003 se současně statisticky významně snížil podíl nejlepších žáků na páté a šesté úrovni o 5,4 %. Na těchto nejvyšších úrovních způsobilosti se tak v roce 2012 nacházelo přes 14 % chlapců a 11 % dívek (v roce 2003 to bylo 22 % chlapců a 15 % dívek).

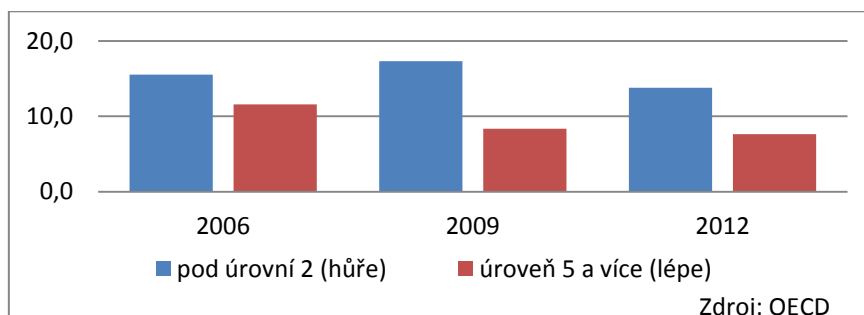
Obrázek 30: Přírodovědná gramotnost 15letých (PISA) – podíl

Obrázek 31: Čtenářská gramotnost 15letých (PISA) – podíl

Obrázek 32: Matematická gramotnost 15letých (PISA) – podíl

Šetření TIMSS

V roce 2011 se čtyřletý cyklus výzkumu TIMSS setkal s pětiletým cyklem výzkumu PIRLS a zúčastněné země tak mohly využít pro testování a zjišťování výsledků stejné školy a žáky. Česká republika využila této příležitosti ve čtvrtých ročnících základních škol v oblasti matematické, přírodovědné i čtenářské gramotnosti.

Výsledek českých žáků 4. ročníků v **matematické gramotnosti** je nadprůměrný a jeho hodnota je 511 bodů (viz tabulka 37). Čeští žáci přitom zaostali za žáky deseti členských zemí EU, které se do šetření zapojily, a Ruska. Srovnatelné výsledky měli se žáky z Austrálie, z Maďarska, ze Slovinska, z Rakouska, z Itálie a ze Slovenska. Výrazně nejlepších výsledků v matematice již tradičně dosáhli žáci východoasijských zemí. Z evropských zemí si nejlépe vedli žáci Severního Irsku.

Tabulka 7: Průměrný výsledek zemí ve výzkumu TIMSS 2011 – matematická gramotnost, 4. ročník (vybrané země)

Země	Průměr
Korejská republika	605
Japonsko	585
Severní Irsko	562
Belgie (vlámská)	549
Finsko	545
Anglie	542
Rusko	542
USA	541
Nizozemsko	540
Dánsko	537
Litva	534
Portugalsko	532
Německo	528
Irsko	527
Austrálie	516
Maďarsko	515
Slovinsko	513
Česká republika	511
Rakousko	508
Itálie	508
Slovensko	507
Švédsko	504
Malta	496
Norsko	495
Nový Zéland	486
Španělsko	482
Rumunsko	482
Polsko	481
Turecko	469
Chile	462
	lepší než průměr škály TIMSS
	horší než průměr škály TIMSS

Zdroj: ČŠI

Projekt TIMSS rozlišuje u žáků čtyři vědomostní úrovně: nízkou, střední, vysokou a velmi vysokou. Každá z nich je definována na škále výsledků TIMSS minimálním počtem bodů, kterého musí žák dosáhnout.

Zatímco ve východoasijských zemích dosahuje nejvyšší vědomostní úrovně 30 % žáků a více, v ostatních zemích, s výjimkou Severního Irsku, je to méně než 20 %. V České republice jsou jen čtyři procenta takových žáků. Necelé tři čtvrtiny českých žáků prokázaly průměrné matematické vědomosti a dovednosti (žáci dosáhli alespoň střední vědomostní úrovně), což přibližně odpovídá mediánu pro všechny země zapojené do šetření TIMSS.

Tabulka 8: Rozdělení žáků podle vědomostních úrovní v matematice (vybrané země)

Země	Podíl žáků (%)				
	Vědomostní úroveň				Pod nízkou úrovní
	Velmi vysoká	Vysoká	Střední	Nízká	
Korejská republika	39	41	17	3	0
Japonsko	30	40	23	6	1
Severní Irsko	24	35	26	11	4
Belgie (vlámská)	10	40	39	10	1
Anglie	18	31	29	15	7
Finsko	12	37	36	13	2
Rusko	13	34	35	15	3
USA	13	34	34	15	4
Dánsko	10	34	38	15	3
Nizozemsko	5	39	44	11	1
Litva	10	33	36	17	4
Irsko	9	32	36	17	6
Portugalsko	8	32	40	17	3
Maďarsko	10	27	33	20	10
Německo	5	32	44	16	3
Austrálie	10	25	35	20	10
Slovinsko	4	27	41	22	6
Slovensko	5	25	39	21	10
Česká republika	4	26	42	21	7
Rumunsko	7	21	29	22	21
Itálie	5	23	41	24	7
Rakousko	2	24	44	25	5
Malta	4	21	38	25	12
Švédsko	3	22	44	24	7
Nový Zéland	4	19	35	27	15
Turecko	4	17	30	26	23
Norsko	2	19	42	28	9
Polsko	2	15	39	31	13
Španělsko	1	16	39	31	13
Chile	2	12	30	33	23

Zdroj: ČŠI

Výsledky žáků 4. ročníků mohou být porovnávány v průběhu 16 let, během kterých se uskutečnila čtyři měření. Česká republika se zapojila do tří z nich (1995, 2007 a 2011). Od roku 1995 do roku 2007 se čeští žáci zhoršili v matematice nejvíce ze všech zemí, které se obou šetření zúčastnily (o 54 bodů). Od roku 2007 se průměrný výsledek České republiky statisticky významně zlepšil, přesto v roce 2011 zůstává ČR zemí s největším propadem v průměrném výsledku od roku 1995 (o 30 bodů).

V přírodovědné gramotnosti mají čeští žáci nadprůměrný výsledek, jeho hodnota je 536 bodů, což je výrazně více než v matematice. Lepší výsledek prokázali žáci pouze pěti evropských zemí a členských zemí OECD zapojených do šetření TIMSS 2011. Srovnatelný výsledek s Českou republikou má Maďarsko, Švédsko, Slovensko, Rakousko a Nizozemsko, zbývající země mají průměrný výsledek horší. Vůbec nejlépe si vedla Korejská republika.

Tabulka 9: Průměrný výsledek zemí ve výzkumu TIMSS 2011 – přírodovědná gramotnost, 4. ročník (vybrané země)

Země	Průměr
Korejská republika	587
Finsko	570
Japonsko	559
Rusko	552
USA	544
Česká republika	536
Maďarsko	534
Švédsko	533
Slovensko	532
Rakousko	532
Nizozemsko	531
Anglie	529
Dánsko	528
Německo	528
Itálie	524
Portugalsko	522
Slovinsko	520
Severní Irsko	517
Irsko	516
Austrálie	516
Litva	515
Belgie (vlámská)	509
Rumunsko	505
Španělsko	505
Polsko	505
Nový Zéland	497
Norsko	494
Chile	480
Turecko	463
Malta	446
	lepší než průměr škály TIMSS
	horší než průměr škály TIMSS

Zdroj: ČŠI

Pokud se porovná průměrný výsledek z přírodovědy z roku 2011 s výsledky předchozích šetření, nastal u českých žáků stejný trend jako v matematice. Od roku 1995 do roku 2007 se statisticky významně zhoršili, ale mezi roky 2007 a 2011 nastalo zlepšení (nejvyšší ze všech členských zemí EU a OECD). Průměrný výsledek z roku 2011 je dokonce nepatrně lepší než výsledek z roku 1995.

Nejlepších výsledků **ve čtenářské gramotnosti** dosáhli žáci Hongkongu (571 bodů), Ruska (568 bodů), Finska (568 bodů) a Singapuru (567 bodů). Rozdíl mezi výsledky těchto čtyř zemí však nebyl statisticky významný. Nejslabšího výsledku dosáhli zejména žáci arabských zemí, z evropských zemí pak žáci Malty (477 bodů).

S výjimkou Malty a Rumunska dosáhly všechny evropské země i země OECD statisticky významně lepšího výsledku než je průměr škály PIRLS. Škála PIRLS byla zkonstruována na základě šetření PIRLS 2001 tak, aby mezinárodní průměr měl hodnotu 500 bodů a směrodatná odchylka činila 100.

Tabulka 10: Tabulka 40: Průměrný výsledek zemí ve výzkumu PIRLS 2011 – čtenářská gramotnost, 4. ročník

Země	Průměr
Hongkong	571
Rusko	568
Finsko	568
Singapur	567
Severní Irsko	558
USA	556
Dánsko	554
Chorvatsko	553
Tchaj-wan	553
Irsko	552
Anglie	552
Kanada	548
Nizozemsko	546
ČR	545
Švédsko	542
Itálie	541
Německo	541
Izrael	541
Portugalsko	541
Maďarsko	539
Slovensko	535
Bulharsko	532
Nový Zéland	531
Slovinsko	530
Rakousko	529
Litva	528
Austrálie	527
Polsko	526
Francie	520
Španělsko	513
Norsko	507
Belgie (fr.)	506
Rumunsko	502
Gruzie	488
Malta	477
Trinidad a Tobago	471
Ázerbájdžán	462
Írán	457
Kolumbie	448
Spojené Arabské Emiráty	439
Saudská Arábie	430
Indonésie	428
Katar	425
Omán	391
Maroko	310
	lepší než průměr škály PIRLS
	horší než průměr škály PIRLS

Zdroj: ČŠI

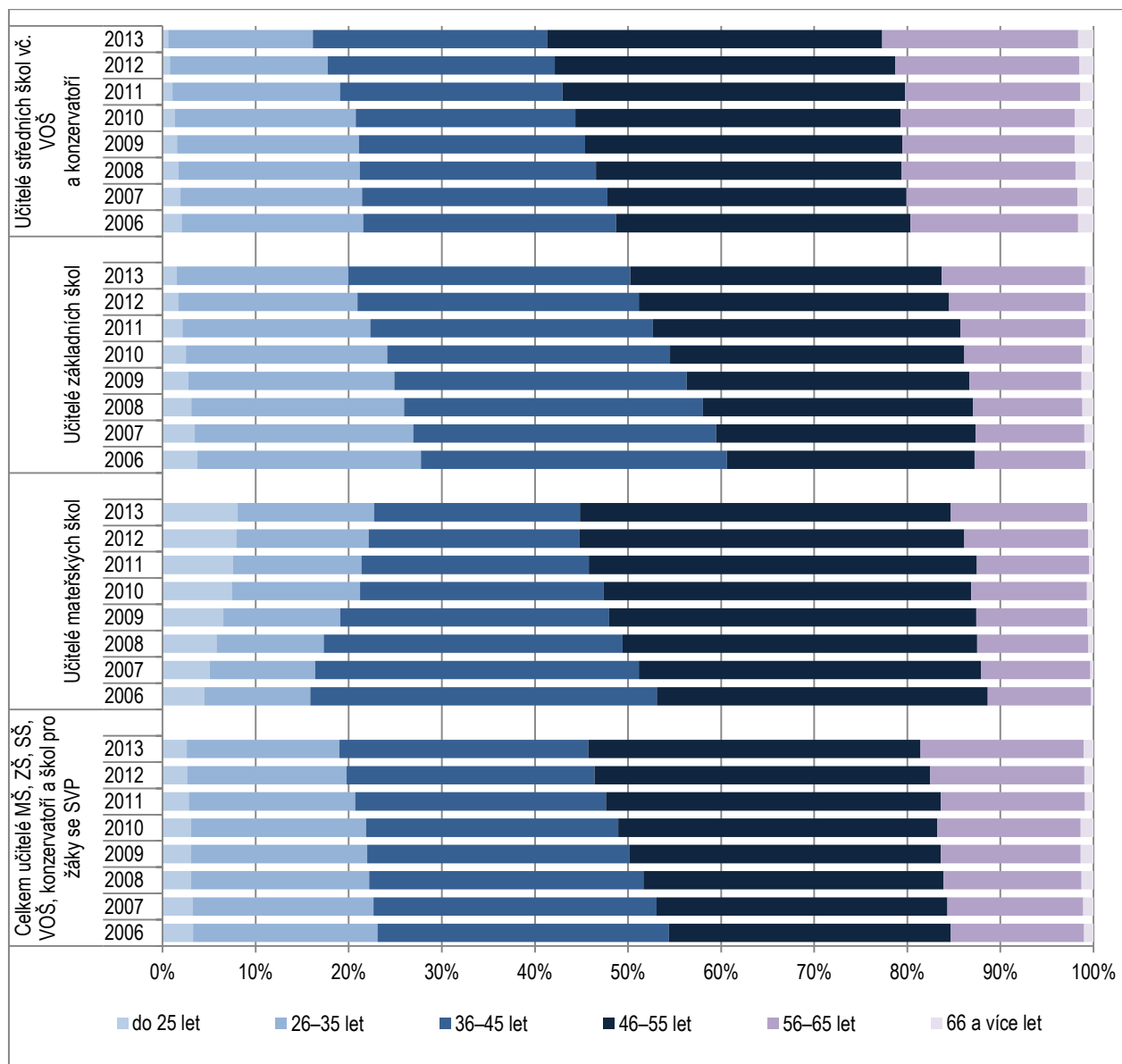
Česká republika patří k zemím, jejichž žáci 4. ročníků se od roku 2001 ve čtenářské gramotnosti statisticky významně zlepšili. Z výsledku 537 bodů v roce 2001 se zlepšili na 545 bodů. Pro porovnání Slovenská republika se mezi těmito roky zlepšila z 518 bodů na 535 bodů, Slovinsko z 502 bodů na 530 bodů nebo USA z 542 bodů na 556 bodů (viz tabulka 40).

Školský systém v České republice se v oblasti vzdělávání, zaměstnávání a dalšího rozvoje učitelů potýká s řadou vážných problémů. Jedním z nich je nízká atraktivita učitelské profese v regionálním školství, zapříčiněná nejen poměrně nízkými průměrnými platy (a to nejen v mezinárodním kontextu, ale i ve srovnání s průměrem vysokoškolsky vzdělané populace v ČR).

V České republice působilo v roce 2013 celkem 131,7 tis. učitelů regionálního školství (jedná se o přepočtený počet na plné úvazky). V porovnání s rokem 2005 je to o 4,8 tis. úvazků (4 %) méně.

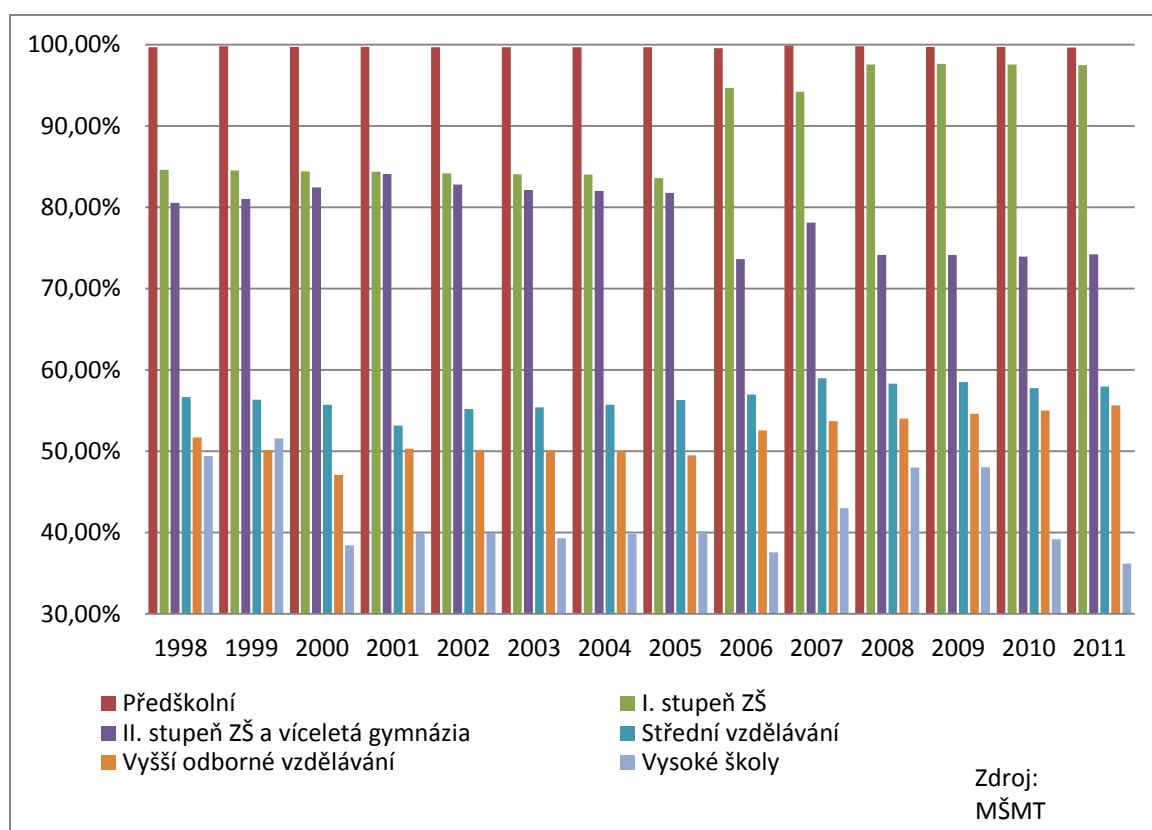
Je urychlována řada znepokojivých trendů, které lze v posledních letech v souvislosti s profesní skupinou učitelů spojit, především stárnutí a prohlubující se genderová nevyváženost učitelských sborů.

Obrázek 33: Věková struktura učitelů regionálního školství

Zdroj: ISP

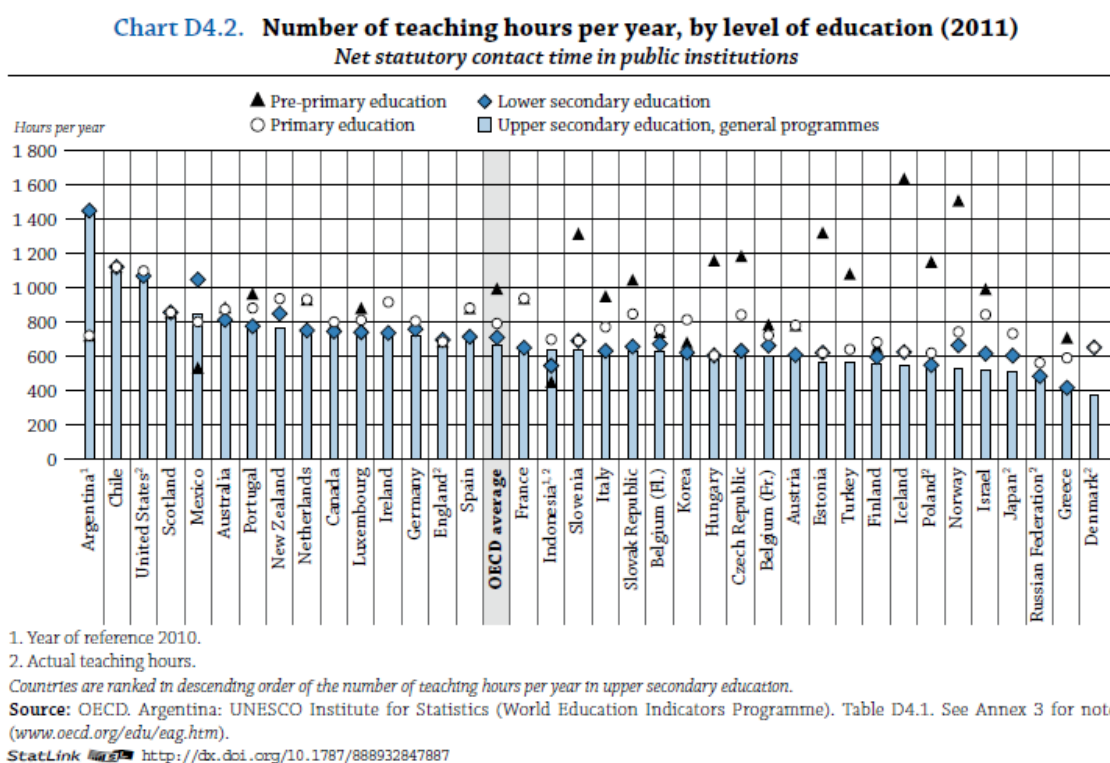
Obrázek 34: Podíl žen mezi učiteli či akademickými pracovníky

Povinnosti učitelů během pracovní doby jsou v jednotlivých zemích různé, celkově však roční pracovní doba učitele tvoří v průměru 1 678 hodin v zemích OECD (v zemích EU21 o něco méně – 1 599), pracovní doba učitele v ČR v roce 2011 byla 1 696 hodin.

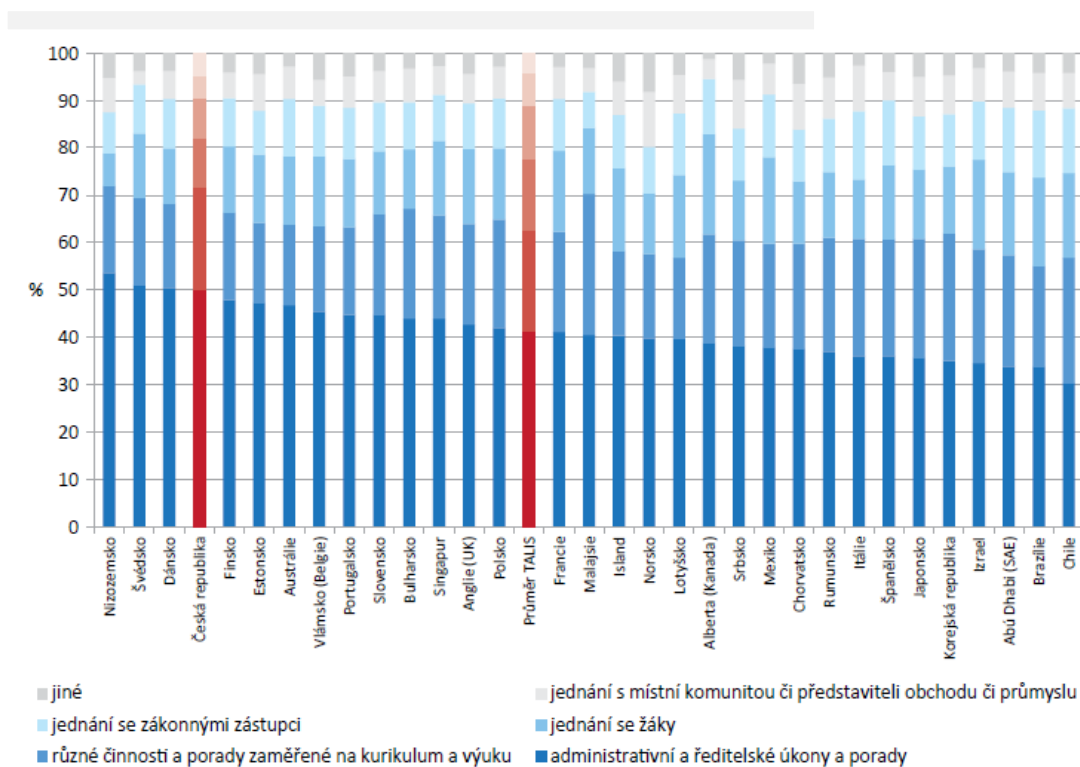
V České republice odučí učitel mateřské školy o něco více než v průměru učitelé v zemích OECD. Jde o 1 184 hodin ročně (vysoký rozdíl oproti ostatním učitelům je způsoben jednak vyšší mírou přímé vyučovací povinnosti, jednak tím, že učí bez přestávek a započítává se tedy 60' hodina), v zemích OECD se jedná o 994 hodin. V primárním vzdělávání (odpovídající prvnímu stupni naší základní školy) odučí učitel ve světě v průměru 790 hodin ročně, český učitel 840 hodin (i zde se částečně započítávají přestávky, zejména v nižších ročnících). Dále platí, že na čím vyšší vzdělávací úrovni učitel učí, tím je jeho přímá vyučovací povinnost nižší. Na nižším sekundárním stupni (odpovídá 2. stupni naší základní školy) český učitel učí v průměru 630 hodin ročně, což je o 79 hodin méně, než je průměr zemí OECD. Ve všeobecně zaměřených programech vyššího sekundárního vzdělávání (odpovídající našim gymnáziím a lyceím) učili v roce 2011 učitelé u nás v průměru 602 hodin, zatímco průměr zemí OECD je 664 hodin.

Obrázek 35: Počty hodin, které učitel během roku odučí

Zdroj: OECD

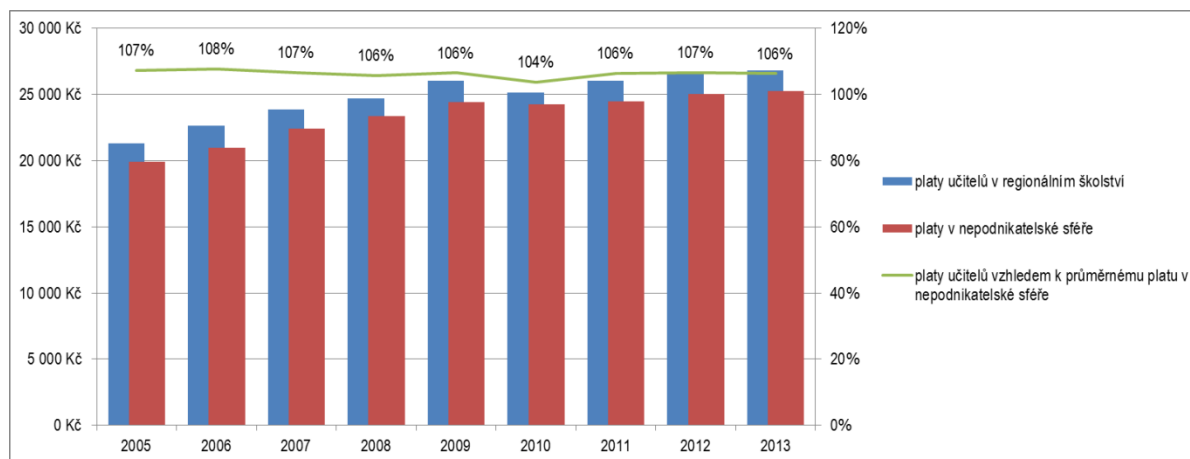
Obrázek 36: Podíl pracovního času ředitelů věnovaného jednotlivým aktivitám

Zdroj: TALIS, OECD 2013

Mzdy učitelů jsou v porovnání s ostatními zeměmi poměrně nízké, je to dáno jednak nízkou hladinou učitelských platů, jednak celkově nízkou platovou hladinou v porovnání s ostatními zeměmi. Učitelé v České republice pobírali v roce 2013 v průměru 26 816 Kč (jedná se o průměr za všechny učitele regionálního školství včetně vedoucích pracovníků). Od roku 2005 vzrostl plat učitele v průměru o 5 500 Kč, tedy o 26 %. Pokud se ale zaměříme na reálné mzdy v cenách roku 2005, pak byl vzhledem k inflaci tento nárůst pouze 3 %, mzdy narostly ve stálých cenách o 550 Kč. V porovnání s průměrnými platy v republice pobírají učitelé 106 % republikového platu, od roku 2005 byl tento rozdíl nejvyšší v roce 2006 (108 %).

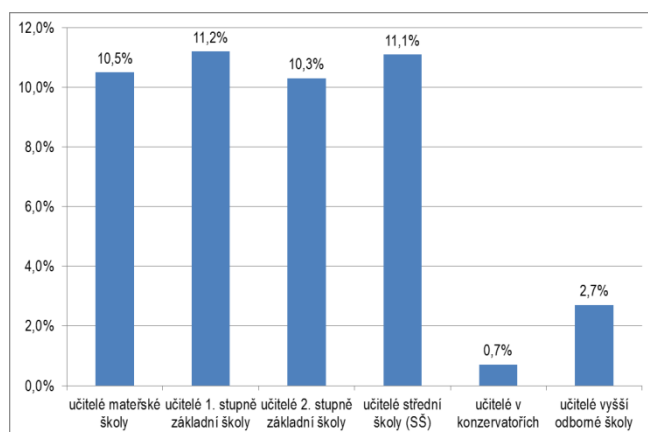
Obrázek 37: Platy učitelů, porovnání s průměrnou republikovou mzdou

Zdroj: MŠMT

Jedním z problémů českého vzdělávacího systému stále poměrně vysoký podíl učitelů nespĺňujících kvalifikační požadavky pro výkon učitelské profese. Podle posledního šetření se jedná o cca 12 % učitelů – 11 % učitelek mateřské školy, učitelů prvního stupně základní školy a střední školy a 10 % učitelů druhého stupně základních škol.

Obrázek 38: Podíl nekvalifikovaných učitelů

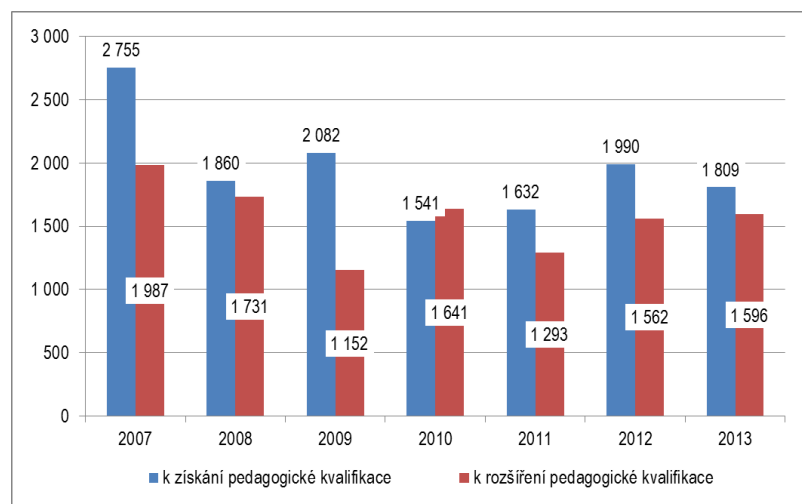

Zdroj: MŠMT

Pokud učitelé chtějí získat, nebo si doplnit kvalifikaci, mají možnost buď vystudovat pedagogický a učitelský program vysokých škol, případně si při splnění určitých podmínek doplnit vzdělání v kurzech pro získání nebo rozšíření pedagogické kvalifikace realizovaných vysokými školami. V posledních dvou letech absolvovalo kurzy k rozšíření pedagogické kvalifikace 16 tis.

frekventantů a kurzy pro získání pedagogické kvalifikace 1,8–2 tis. frekventantů. Ne vždy se však jedná o ty, kteří již učí a kvalifikaci si doplní, často v těchto kurzech studují studenti nepedagogických programů vysokých škol, případně pedagogických programů jiného zaměření.

Obrázek 39: Počty absolventů kurzů pro získání a doplnění pedagogické kvalifikace

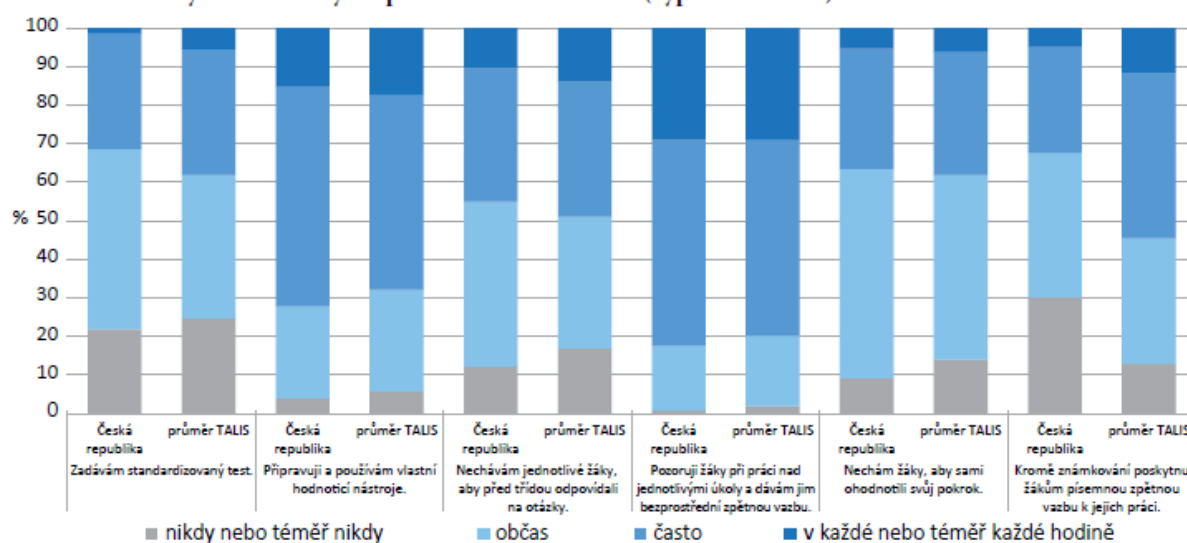
Zdroj: MŠMT

Hodnocení žáků

V českém vzdělávacím systému je důraz tradičně kladen na sumativní hodnocení v podobě známky, které je arbitrárním a subjektivním typem hodnocení a má jen velmi omezenou přidanou hodnotu pro žáky a studenty. Hodnocení je založeno na srovnávání žáků mezi sebou nebo s předem stanovenou normou. Naproti tomu formativní hodnocení provázané se sledováním individuálního pokroku žáků a studentů je zatím spíše výjimečné.

Obrázek 40: míra využívání různých způsobů hodnocení žáků

Graf č. 32: Míra využívání různých způsobů hodnocení žáků (výpovědi učitelů)

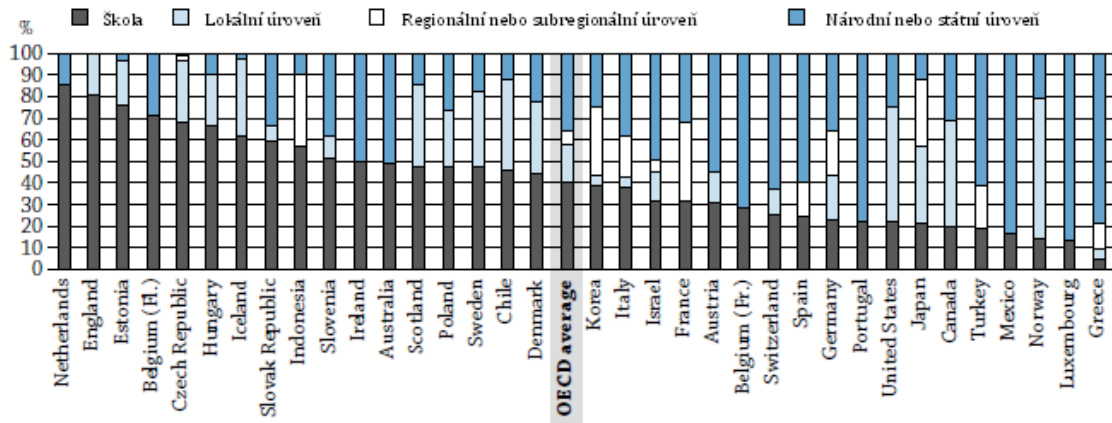

Zdroj: TALIS, OECD 2013

IV. Strategie kap. 3.3 Odpovědně a efektivně řídit vzdělávací systém

Decentralizace školství vedla k velkému roztržštění řízení, k rozmělnění podpůrných kapacit a k problémům s koordinací vzdělávacích politik na úrovni státu, krajů, měst a obcí. Zvýšení autonomie škol vedlo ke zvýšení odpovědnosti škol, ale zároveň také až k neúměrnému přesunu povinností na úroveň škol, a to bez dostatečné přípravy a podpory ředitelů a dalších vedoucích pracovníků.

Obrázek 41: Podíl rozhodnutí uskutečňovaných na jednotlivých úrovních řízení (nižší sekundární stupeň vzdělávání)

Země jsou seřazeny vzestupně podle podílu rozhodovacích pravomocí škol.

Zdroj: OECD

Seznam obrázků

Obrázek 1: Schéma vzdělávací soustavy v roce 2013/14.....	3
Obrázek 2: Výkony vzdělávací soustavy – počty dětí, žáků a studentů.....	6
Obrázek 3: Počet žáků v základním vzdělání na pozadí odpovídající populace	7
Obrázek 4: Struktura žáků středních škol (bez žáků plnicích povinnou školní docházkou a žáků v nástavbovém a zkráceném studiu).....	8
Obrázek 5: Akademičtí pracovníci vysokých škol.....	10
Obrázek 6: Naplněnost kapacit škol.....	11
Obrázek 7: Průměrný počet žáků na školu.....	12
Obrázek 8: Projekce počtu dětí v mateřských školách.....	13
Obrázek 9: Projekce počtu žáků základního vzdělávání	13
Obrázek 10: Projekce žáků ve středoškolském vzdělávání	14
Obrázek 11: Počty dětí v předškolním vzdělávání, podíl na odpovídající populaci.....	16
Obrázek 12: Podíl dětí jednotlivých populačních ročníků účastnicích se vzdělávání v mateřské škole	17
Obrázek 13: Děti s odloženou povinnou školní docházkou	17
Obrázek 14: Struktura žáků v základním vzdělávání podle oboru a typu školy.....	18
Obrázek 15: Žáci na prvním stupni základní školy.....	18
Obrázek 16: Žáci v ročnících odpovídajících druhému stupni základní školy.....	19
Obrázek 17: Zdravotně postižení a znevýhodnění žáci v základních školách.....	19
Obrázek 18: Podíly žáků ve středoškolském vzdělávání	20
Obrázek 19: Podíly žáků nově přijatých do středního vzdělávání	21
Obrázek 20: Počty žáků nově přijatých do středoškolského vzdělávání	21
Obrázek 21: Podíly nově přijatých absolventů středních škol do programů terciárního vzdělávání.....	22
Obrázek 22: Čistá míra vstupu do terciárního vzdělávání (v %).....	22
Obrázek 23: Míra graduace v terciárním vzdělávání (v %).....	23
Obrázek 24: Podíl 15–19letých, kteří nejsou ve vzdělávání a nezaměstnaných, nebo jsou nezaměstnaní.....	24
Obrázek 25: Nezaměstnanost absolventů.....	24
Obrázek 26: Účast na neformálním vzdělávání	25
Obrázek 27: Rekvalifikace bez vazby na NSK	26
Obrázek 28: Rekvalifikace podle NSK	26
Obrázek 29: Počty klientů pedagogicko-psychologických poraden.....	27
Obrázek 30: Přírodovědná gramotnost 15letých (PISA) – podíl.....	28
Obrázek 31: Čtenářská gramotnost 15letých (PISA) – podíl.....	28
Obrázek 32: Matematická gramotnost 15letých (PISA) – podíl	28
Obrázek 33: Věková struktura učitelů regionálního školství	33
Obrázek 34: Podíl žen mezi učiteli či akademickými pracovníky	34
Obrázek 35: Počty hodin, které učitel během roku odučí	35
Obrázek 36: Podíl pracovního času ředitelů věnovaného jednotlivým aktivitám	35
Obrázek 37: Platy učitelů, porovnání s průměrnou republikovou mzdou	36
Obrázek 38: Podíl nekvalifikovaných učitelů	36
Obrázek 39: Počty absolventů kurzů pro získání a doplnění pedagogické kvalifikace	37
Obrázek 40: míra využívání různých způsobů hodnocení žáků	37
Obrázek 41: Podíl rozhodnutí uskutečňovaných na jednotlivých úrovních řízení (nižší sekundární stupeň vzdělávání)	38

Seznam tabulek

Tabulka 1: Výkony vzdělávací soustavy – počty dětí, žáků a studentů	6
Tabulka 2: Počet škol, tříd, dětí, učitelů v mateřských školách	7
Tabulka 3: Konzervatoře – počet škol, žáků, nově přijatých do 1. ročníku, absolventů a učitelů.....	8
Tabulka 4: Počty vyšších odborných, studentů, nově přijatých a absolventů	9
Tabulka 5: Počty vysokých škol, studentů, poprvé zapsaných a absolventů.....	9
Tabulka 6: Počty pracovníků regionálního školství a jejich platy.....	10
Tabulka 7: Průměrný výsledek zemí ve výzkumu TIMSS 2011 – matematická gramotnost, 4. ročník (vybrané země).....	29
Tabulka 8: Rozdělení žáků podle vědomostních úrovní v matematice (vybrané země)	30
Tabulka 9: Průměrný výsledek zemí ve výzkumu TIMSS 2011 – přírodovědná gramotnost, 4. ročník (vybrané země).....	31
Tabulka 10: Tabulka 40: Průměrný výsledek zemí ve výzkumu PIRLS 2011 – čtenářská gramotnost, 4. ročník	32